

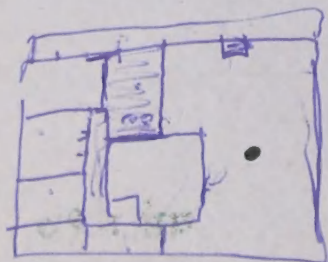
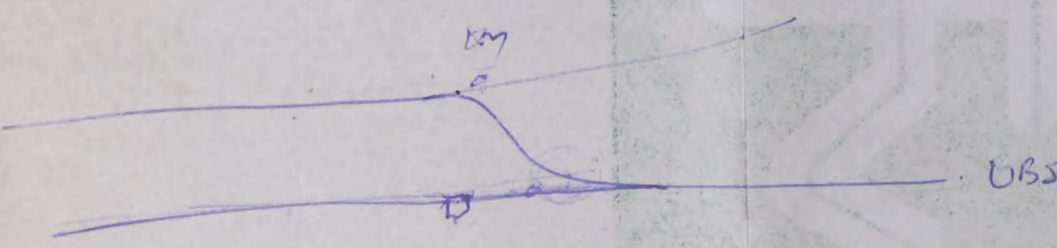
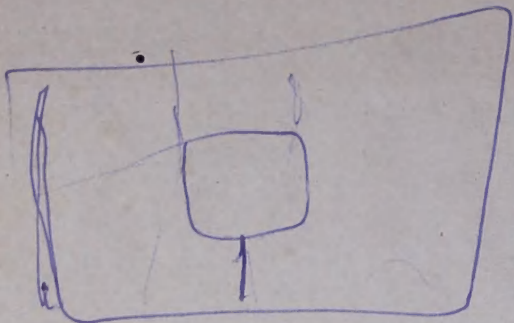
रुद्र

वर्ष :- १७

अदि

मे १९९०

मोल रु. ४

मे १९९०

वर्स १७ वें

आंक २

वर्सकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

जाग

हचा आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : प्रा. सुमन्त केळेकार
- संस्कृतायेची साधना : रवीन्द्र केळेकार
- आमचें नातें : महाबळेश्वर सैल
- भुरग्यांचे खेळ : प्रा. सुमन सामन्त
- इतिहासांचीं पानां : काकासायबांल्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, मेलवीन रोड्रिग्स,
परेश नरेन्द्र कामत, शांता प्रभु तेंडुलकार,
दुर्गादास गावडे

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वाचुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

कळाव जावचे पयलीं

नवें सरकार गोंयांत आयलें आनी केदे बेगीन कितलीं कामां जावन पडलीं ! आनी केद्या वेगान !

अकलो मंत्री अुठलो. मुम्बय धांवलो. वज्राक तासां मारपी कांय व्यापाऱ्यांक मेळ्ळो. आनी तांकां 'तुमी गोंयांत कित्याक येनात ? गोंयात आमचें सरकार आयलां आतां. तुमचो धंदो गोंयांत सुरू करात. तुमकां जाय त्यो सवलती आमी दितात' अशे आमंत्रण दिवन आयलो.

'अशें ? येवंचा गोंयांत' अशें म्हणून खंय ते आतां गोंयांत वज्रां थिकां माणीक मोतयां घेवन येवपाक भायर सरल्यात. भांगर

हांगा घे म्हण आसा. वज्रांक तासां मारपी धंद्याकडेन संबंद आशिल्ले आनीक खंय बारा तेरा तरांचे धंदे आसात. तेवूय खंय गोंयांत येवपाचे आसात.

नशीब पळेयात ह्या मंत्र्याचें !

हाडूंक गेल्लो अेक धंदो. आयले बारा तेरा !

म्हणटासर दुसरो धांवलो. आनीक कांय अुद्योगपतींक मेळ्ळो. 'कितें ? तुमी ओगी शे बसल्यात ? गोंयांत आमी अेक अिलेक्ट्रोनिक नगरी अुबी केल्या, तुमकां खबर ना ? गोंयांत आतां आमचें राज्य आयलां. वेळ होगडावं नाकात. आमचे कडेन जमिन आसा. अुदक आसा. वीज आसा. सगळें आसा. तुमकां कितेंच फालत पडपाचें ना. येयात बेगीन. करात तुमचे अुद्योग सुरू थंय.' अशें म्हणून तांकांय- कितेंच म्हया जाणांक-आमंत्रण दिवन आयलो.

हेवूय अुद्योगपती खंय आतां गोंयांत येवपाक भायर सरल्यात ! आमची अेलेक्ट्रोनिक नगरी आतां फुलून येवपाची आसा. कॅमेरे म्हणू नाका, रेडियो म्हणू नाका, टी. वी. म्हणू नाका, वीसी-आर म्हणू नाका (इलेक्ट्रोनिकांत कितें कितें आसपावता, देवाक

अतल्यांत आनीक अेकलो अठलो. दिल्लीक वचून प्रधान-मंत्र्यांक मेळ्ळो. ' गोंयांत आतां आमचें राज्य आयलां. तुमकां तेंको दिवपी. तुमी देशांत व्हाडले व्हाडले प्रकल्प सुरू करपाचे आसात. तांतलो अेक आमकां दियात ' म्हूण सांगून आयलो.

आपणाक तेंको दिवपी आनीक अेक राज्य मेळ्ळें हें पळोवन प्रधानमंत्री खोशी जाले आनी मृच्छकटिकांतलो चारुदत्त जसो खोशी जातकूच कोणाकूय आपणाल्या गळ्यांतलो मोतयांचो हार बी काडून दितालो तसो प्रधानमंत्र्यांनी व्हाडल्या प्रकल्पांतलो अेक प्रकल्प काडून गोंयांक दिवन अुडयलो.

स्टील प्लॅट बी काय देवा ! आसूं येता.

आमच्या मिनेरांचें कितलेंशें लोप्रेड मोन रस्त्यार पडलां. ताचे पयशे कळूं नाका ?

ज्यार्ज फेर्नांडिसांचो गोंयचेर खूब मोग. तांकां सरकारां मोडपाक येतात. घडोवपाकूय. नव्या सरकाराचेर ते खोशी ! कितलेंय जाल्यार काँग्रेस-विरोधी सरकार न्हय ? तांणी कितल्योश्यो फावटी मारल्यो, नवें सरकार येत पसून.

तुमकां बोट ना ? घे बोट. दिल्लीक वचपी गाडी ना ? घे गाडी. मडगांवां ओवरब्रीज तुमकां ना ? घे ओवरब्रीज. तुमकां कितें जाय सांगात. सगळें मेळटलें. मागपीच जायात. तुमकां केन्ना सारकें मागूंकूच आयलें ना.

कितले म्हूण अुपकार अेका ज्यार्जोर्न करचे !

मदींच अेकल्या मंत्र्याक दिसलें, ' हांवें कांयच केलें ना मरे ! अशें अुपकारना. गोंयाक स्वताची बीज ना. अेक तर महाराष्ट्रांतली हाडची पडटा वा कर्नाटकांतली. ' चलात, तुमचे खातीर तो अेक थर्मल प्लॅट हाडपाक भायर सरलो.

कितें चल्लां सगळें हें ?

कोणेंय अुठचें, कोणाकूय मेळचें, कितेंय घेवन येवचें ? नव्या सरकाराकडेन प्लॅनींग विनींग कांयच ना ?

गोंयांत बेकार भुरगे खूब आसात खरें. तांकां सगळ्यांक नोकऱ्यो दिवंक जाय हेंवूय खरें. नवे नवे अुद्योगधंदे गोंयांत सुरू केले बगर तांकां नोकऱ्यो दिवप कठीण. सामकें खरें पुणून ते खातीर खंयचे धंदे चलोवप, खंयचे न्हय हे संबंदान कांयच विचार करप ना ? फाटल्या अठ्ठावीस अेकूणतीस वर्सांच्या स्वराज्याच्या काळांत हांगा जे अुद्योगधंदे आमी सुरू केले तांणी कितल्या गोंय-कारांक नोकऱ्यो दिल्यो ? अमक्या अेका अुद्योगाखातीर अमकेच तरेचे लोक जाय पडटात. ते तरेचे लोक आमी तयार केल्यात न्हय ? तांच्या प्रशिक्षणाची वेवस्ता केल्या व्हड ? पयार अेकलो म्हणी : आमच्या भुरग्यांक कामांच कळूंक येनात. अेक सादी पोटली लेगीत अुबारूंक येना. हें जर खरें आसत जाल्यार मागीर आमी अुद्योगपती जशे भायले हाडटात तशे आमकां कामगारूय भायलेच हाडचे पडटले, अशें म्हणचें पडलें ना ? भायले अुद्योगपती, भायले कामगार, भायले प्रशासक अशेंच जर चलत रावलें जाल्यार ताका ' गोंयचो विकास ' म्हणूं येत न्हय ?

आतां मेरेनच्या अुद्योगीकरणान गोंयचे कितले प्रस्न सोडयले आनी प्रस्न सोडयतां सोडयतां कितले नवे प्रस्न निर्माण केले हाचो कोणे हिशोब लावन पळेला न्हय ?

सुरू केल्या अुद्योगां भितरले कितले अुद्योग आयज चलतात आनी कितले ' हांतुळणार पडल्यात ' (सीक जाल्यात) ? हे ' हांतुळणार पडिल्ले ' अुद्योग हांतुळणार कित्याक पडल्यात ? काय ते सरकारी ' सब्सिडी 'चेर डल्लो मारपा खातिरूच. अुबे केल्ले- हाचो हिशोब काडपूच ना ?

बारीक पळेल्यार आमकां दिसून येतलें-

स्वराज्यांत गोंयांत जे अुद्योगधंदे सुरू जाले तांणी आमचो खंयचोच प्रस्न सारको सोडोवंक ना. परते, नाका नाका जाल्ले प्रस्न अुबे केल्यात. तांणी आमची भूंय प्रदूशित केल्या अुदक प्रदूशित केलां, वारो प्रदूशित केला, आनी सगळ्यांत मोटें म्हळ्यार-

समाज प्रदूशित केला.

भायले लोक अितले हाडून भरल्यात कीं गोंयांत गोंयकार आयज दिश्टी लेगीत पडना.

गोंयांत शिकिल्ले ' बेकार ' वाडल्यात तेवूय नियोजन नाशिल्ले शिक्षण चलयल्ल्यान. हेच तरेचें शिक्षण चलत रावलें जाल्यार बेकार लोकांची संख्या अुणी जावपाची अिल्लीय आस्त ना बेकार निर्माण करपा खातिरूच जशें कितें आमो शिक्षण-कार्य चलयलां.

नवें सरकार आयलां. ताका कितेंय तरी करून दाखोवपाचें आसा. बरें आसा. पुणून कितें करचें ताचो विचार सारको जालो ना जाल्यार केल्लें सगळें आंगलट येतलें हातून दुबावूच ना.

लोकांचेर पछत्ताप करपाचो प्रसंग येवचे पयलींच विकासाचो अेक ' मास्टर प्लॅन ' तयार करात. काय नव्या सरकाराक विकासाचें प्लॅनींग बी करतात म्हूण खबरूच ना ? आमकां कित्याची गरज आसा, आमकां गोंय खंय व्हरपाचें आसा, गोंयांक कसलें रूप दिवपाचें आसा- हाचो प्लॅन तयार केलेंबगर अूठ सूड मुद्दय धांव वा दिल्लीक वच आनी हाका आपय, ताका घेवन यो हो सगळो धंदो अेकदीस गोंयाक म्हारग पडटलो.

आनी ते मेरेन परतें सगळें जाग्यार हाडपाक खूब खूब कळाव जाल्लो आसतलो.

आठवे वळेरेंत कोंकणी

दोतोर बाबोर्शांचें पु. लो. आ सरकार राष्ट्रीय आघाडेंत भितर सरलां.

म्हळ्यार, काँग्रेसीतल्यान फुटून भायर सरिल्लो दो. बाबोर्शांची पंगड आनी ह्या पंगडाक सरकार घडोवंक आधार दिवपी आद्. रमाकान्त खलप हांगेलो म. गो. पंगड दोनूय राष्ट्रीय आघाडेचे घटक जाल्यात अशें धरून चलचें पडलें.

राष्ट्रीय आघाडेन सत्येर आयले अपुरांत चलणुकेंत हाडपाची जीं घोरणां आपणाल्या वेंचणूक जाहीरनाम्यांत अुक्तावन दाखयल्यांत तीं दो. बाबोर्शांच्या आनी आद्. खलपांच्या पंगडांक मान्य आसात

अशेय धरून चलचें पडलें.

राष्ट्रीय आघाडेन आपणाल्या जाहीर नाम्यांत भाशेविशिचें आपणालें जें धोरण अस्त्यालां तातूंत अशें आसा-

Use of regional languages in administration at State level and in education at all levels shall be promoted... The Eighth Schedule will be extended to respond to the urges of other linguistic groups.

म्हळ्यार, राष्ट्रीय आघाडेचें सरकार-

१. थळाव्या पांवड्यावयलो राजकारभार थळावे भाशेंतल्यान चलोवपाक सगळ्यांक तेंको दितलें.

२. मुळाव्या पसून वयल्या पांवड्या मेरेनचें सगळें शिक्षण थळावे भाशेंतल्यान चलचें म्हूण वावुरतलें. आनी-

३. आठवे वळेरेचीं दारां आदल्या सरकारान जीं बंद करून दवरलेलीं तीं अकतीं करून हे वळेरेंत आनीक कांय भासांचो आसपाव करून घेतलें.

राष्ट्रीय आघाडेचें भाशेविशिचें हें धोरण दो. बाबोझांच्या सरकाराक- आनी ताका तेंको दितल्या म. गो. पक्षाक- मान्य आसा अशें धरून चलपाचें मू ?

काय हीं तिनूय ध्येयां मुखार व्हरपाक आमकां पर्थून अक फ बट रस्त्यार येवचें पडटलें ?

रस्त्यार येवपाक आमी कोंकणी-भक्त केन्नाच फटीं रावूंक नात. फाटल्या अठ्ठावीस वर्सांच्या काळांत कोंकणीक जें कितें मेळ्ळां तें सगळें कोंकणी-भक्तांनी रस्त्यार येवनूच तिका जोडून दिलां. कोंकणीक जें मेळपाचें अरलां तें तिका मेळोवन दिवपाक कोंकणी भक्त हेय खेपे रस्त्यार येवंक अतमनचे नात. पुणून-

रस्त्यार येवपाचो प्रसंग दो. बाबोझांचें सरकार आमचेर येवंक दिवचें ना अशेंव आमी धरून चलतात.

तीन गजाली जावंक जाय-

१-फाटल्या सरकारान जो राजभाशे विशिचो कायदो केल्लो तो आतां रोखडोच चलणुकेंत येवंक जाय.

प्रशासनांतल्या भायल्या भितरल्या सगळ्या कर्मचाऱ्यांक कोंकणी भाशेचें गिन्यान आसुकूय जाय असो नेम करूंक जाय.

कोंकणी वांगडा मराठीय सक्तिचो केल्यार अपकारता. पुणून 'कोंकणी बदला मराठी' हें धोरण वा 'कोंकणी वा मराठी-दों भितरली अक' हें धोरण अपकारा पडपाचें ना.

२- मुळाव्या पांवड्या वयलें- आणि ताचे आदलें मुळावणेंचें शिक्षण-कोंकणींतल्यानूच सगळ्यांक मेळटलें असो नेम करूंक जाय. हिन्दूक आनी किरिस्तावांक, धवाड्यांक आनी कुळवाड्यांक, गोंय-कारांक आनी गोंयांत येवन राविल्ल्या भायल्यांक सगळ्यांक अकेच तरेचें अकाच माध्यमांतल्यान हें शिक्षण मेळूंक जाय.

ह्या शिक्षणांत मराठी हो अक विशय म्हूण सगळ्यांक सक्तिचो केल्यार अपकारता. पुणून आवय- बापूय सांगतात ती

भुरग्यांची आवय- भास ही आद्वोगासी बंद जावंक जाय. आनी म्हत्वाचें म्हळ्यार-

वीस भुरगीं दाखयल्यार कोंकणी शाळा मेळटली हो नेम रोखड्या रोखडो रद्द जावंक जाय. आनी-

३- आठवे वळेरेंत कोंकणीचो आसपाव करून घेवंचो अशें मागणें करपी अक थाराव दो. बाबोझांनी विधानसभेचे पयलेच बसकेंत हाडून तो अकमत्तान पास करून घेवंक जाय आनी तो केन्द्र सरकारा कडेन रोखड्या रोखडो धाडून दिवंक जाय.

ह्या थारावाक म. गो. पंगडांतल्या वांगड्यांनी तेंको दिलो जाल्यार कोंकणी संवसारांत ह्या पंगडाचो पत वाडटो.

ना जाल्यार-

आठवे वळेरेंत कोंकणी वचपाची वतलीच. म. गो. न केदोय विरोध करूं, कोणेय विरोध करूं आमी कोंकणीक तिची आठवे वळेरेंतली हकाची सुवात जोडून दिवले म्हळ्यार दितलेच. अक तर केन्द्र सरकाराक ताच्या 'कमीटमेन्टाचो अगडास करून दिवन, ते खातीर गरज पडल्यार, 'लॉबीयिंग' करून, ना जाल्यार पुराय गोंय परतें अक फावट पेटोवन आमी कोंकणीक आठवे वळेरेंत व्हरतले म्हळ्यार व्हरतलेच. आमचो असो निर्धार आसा.

तशें जालें जाल्यार कोंकणी संवसाराचें काळीज गिखपाची अक बऱ्यांतली बरी संद मात दो. बाबोझांचें सरकार होगडावन बसतलें.

अुदासीन गोंयकार

केदो व्हडलो बदल घडून आयलो गोंयांत !

काँग्रेसचें सरकार पडलें आनी म. गो चें आयलें. वेंचणुकां बगर...

गोंयकार ? सुशेगाद बरो आसा. खंयचे कडेन कांयच घडूंक नाशिल्ले भशेन !

मुम्बयच्या अका. नेमाळ्यांत अक लेख अजवाडा आयला. काँग्रेस सरकार पडिल्ल्याची खबर कानार पडनाफुडें त्या नेमाळ्याचो संपादपी अुचांबळीत जाता. तो आपणाल्या अका प्रतिनिधीक आपयता आनी म्हणटा, 'गोंयांत वच. लोकांक कितें दिसता ते मातशें पळोवन गो.'

प्रतिनिधी येता. कळंगुटे रावता. सांजचो 'लोकांच्यो' मुलाखती घेवपाक भायर सरता. अका तावेनांत वता. थंय ताका अकलो गोंयकार दिश्टी पडटा. ताका विचारता, 'काँग्रेसचें सरकार पडलें. तुका कशें दिसलें ?

'ही फेणे घेतल्या तुवें ? असली फेणी तुका दुसरेकडेन मेळपाची ना... गांवठी फेणी ही... बारांनी मेळटा तसली न्हय... स्ट्रीम-री' तो जाप दिता.

'तें बरें आसा रे' पत्रकार म्हणटा, 'हांव तुका विचारतां. हें जें नवें सरकार गोंयांत आयलां तें अुरतलेंशें दिसता तुका ?'

तो फेणयेचो अक घोंट घेता आनी म्हणटा, 'तूं जाणा? अिश्मेरातद पयर कायताना वांगडा पडून गेलें !'

‘अशें ?’ पत्रकार विचारता. पुणून अक सांग : काँग्रेसचें सरकार येदे बेगीन पडटलें अशें तुका दिशिल्लें ?’

‘हालीं तेंपार गोंयांत हॉटेलार हॉटेलां येवपाक लागल्यांत. गोंयची सोबाय साप ना जावंक लागल्या. येद्यो येद्यो व्हडल्यो बिल्डिंगो... आनी तांतले ते फ्लॅट ! शी. सोंसपाक जायना.’ तो जाप दिता.

पत्रकाराक कितें करचें, समजना. तो पर्यून प्रस्न करता, ‘असो अक पक्ष सोडून वचप आनी दुसऱ्या पक्षाच्या आधारेन सरकार घडोवप सारकें अशें तुका दिसता ?’

‘तूं जाणा ? हालीं हे जे टूरिस्ट येतात ते कोंकणीय अलोवपाक लागल्यात. बरे ‘स्मार्ट’ जाल्यात. आमचे कांय गोंयकार भुरगे तांच्या चेडवां वांगडा भोंवतात... पयर टोनीक पळेल्लो. तो अका टूरिस्ट चेडवाक घेवन भोंवतालो. पेट्रिसिया नांव खंय तिगेलें.’ तो जाप दिता.

‘तें आसूं रे. हांव हांगा कोण कोणा वांगडा भोंवता तें पळोवपाक येवंक ना... जें नवें सरकार आयलां ताचे संबंदान गोंयकारांक कितें दिसता तें जाणा जावपाक मुजरत मुबयच्यान हांगा आयलां.’ पत्रकार ताका म्हणटा.

तो जाप दिता, ‘कोण जाणा मांडवी पूल केन्ना तयार जातलो म्हण. तो मोडत म्हण ताका तेंकून खंय दुसरो अक पूल आतां बांदतात. अकूच बांदचो पुणून बरो घटमूट बांदचो... हरशीं, फेरी बोट वायटशी न्हय. आमकां फेरी बोटिची संवय जाल्या. पूल नासलो म्हण आमचें कांय अडून अरुना...’

पत्रकार खुबगता, ‘हय रे. पुणून हें जें नवें सरकार आयलां ताचे संबंदान तुका कितें दिसता ?’

‘शी. सगळें म्हारग जालां गोंयांत. कांल हांव म्हापशां गेल्लों बाजाराक. सगळें म्हारग... अजो. नुसतें लेगीत आमकां आतां पुटवना अितलें म्हारग.’

पत्रकार म्हणटा, ‘तुका सांगलां हांवें, हांव हांगा कित्याक आयलां तें... नवें सरकार आतां हिन्दू किरिस्तांवां मजगतीं अकचार घडोवन हाडपाचें आसा म्हणटात तें खरें ? कॅथलिक चिफ मिनिस्टर जातकूच हिन्दू किरिस्तांव अकचार जाता ? तुका कितें दिसता ?’

‘गोंयांत जमीन कितली म्हारग जाल्या, तुका खबर आसा ?... मुबय परस म्हारग आनी प्लॉट मेळयनात.’ तो पत्रकाराक जाप दिता.

अखेरेक पत्रकार पळेता, हाचे कडल्यान ताका जायतें मेळपाची आस्त ना. हाका राजकर्णाचें कांय पडूंक ना. कोणाक पडूंक ना. तो अठ्ठा आनी ‘थॅक्यू वेरी मच फॉर द इन्टरव्यू’ अशें म्हणून हात मखार करता.

‘राव रे !’ तो म्हणटा, ‘ही फेणी कशी लागता ती मातशी पळे. अमली फेणी तुका मुबयंत मेळपाची ना... ही लोकल स्ट्रांग...’

लेख हांगा सोंपता.

खरें न्हय ? सरकारां आयलीं कितें, गेलीं कितें, गोंयांत कोणाक कांयच पडूंक ना. आपणालें सरकार पडलें म्हण काँग्रेसीन तरी अुसळून अुठपाचें. च्ये... तीय थंड आसा. कोर्टांत गेल्या. लोकांन जागोवन पक्षांतर केल्यांक नाका पुरो करपाचें काम ? तें काँग्रेसचें न्हय... दुसऱ्या कोणाचें आसूंक जाय.

भुजतली अक दीस ही राजकी अुदासीनताय आमकां सगळ्यांक.

धर्म-समन्वय अक राष्ट्रवादी विचार

धर्माच्या नांवान वचत थंय धोशी चलिल्ल्यो पळोवन धर्माची कोणाकूय तिडक मारली आनी ‘हांकां व्हरून दर्यांत बुडोवन मारचें’ अशें दिसलें जाल्यार अजाप न्हय.

अती जालां तांचें.

माकसान धर्माक अफिणीची ओगार दिल्ली. समाजांतल्या वयल्या वर्गांतल्या बळिश्ट लोकांनी- म्हळ्यार. भाटकारांनी, सावकारांनी, पुरयतांनी, मठाधीशांनी, राजांनी, प्रधानांनी, गरीब आनी गिन्यान नाशिल्ले बारीक दुबळे लोक सदांच गरीब, गिन्यान नाशिल्ले आनी दुबळेच अुरचे म्हण ही अफीण तांकां दिल्या आनी तांकां सासणाचे घुवळेंत दवरल्यात अशें म्हळ्ळें.

धर्माचो आतां मेरेनचो अितिहास पळेत जाल्यार मार्क्स म्हणटालो तें खरें अशेंच म्हणचें पडटा.

मार्क्स धर्म ना करूंक जाय म्हणटालो.

धर्म ना करप मार्क्साक सोंयें आशिल्लें. कित्याक, ताचेकडेन पोरण्या धर्माबदला लोकांक दिवपाक अक नवो धर्म आशिल्लो. ताचेकडेन साम्यवाद आशिल्लो. वा म्हणूंया, ताचेकडेन अक वैचारिक विकल्प आशिल्लो. अक आयडियॉलॉजी आशिल्ली. जाचे खातीर जियेवचें आनी गरज पडल्यार प्राण ओंपचो अशे तरेचें अक सपन आशिल्लें.

मार्क्साचो हो विकल्प माओन आपलो केलो आनी चिनी लोकां मुखार दवरलो. चिनांतलो लोक आमचेच वरी तरांतरांच्या धर्म-पिसायांनी वर्सा-संकिनी घुस्पल्लो. पंदरा वीस वर्सां भितर हो लोक धर्माच्या जाळांतल्यान सामको मेकळो जाल्लो म्हज्या दोळ्यांनी हांव पळोवन आयलां.

ते खातीर म्हाका चिनी लोकांचो मत्सरूय दिसला आनी तांचो थोडो भोव काकुळटूय दिसल्या.

कांय जाण म्हणटात, विज्ञानाचो आधार घेसात जाल्यार धर्मांत अंधसरुद्वेक पोसवण दिवपी ज्यो कितल्यो-श्यो पिसायो भरल्यात त्यो आपशींच ना जातल्यो.

फट न्हय. तोंडान मंत्र पुटपुटून अजो पेटोवन दाखोवप, हातार फक्क करून कापूर-पेटोवन दाखोवप, धगधगीत अिगळ्यां वयल्यान तुरतुरीत चलून दाखोवप हे जे कांय ‘चमत्कार’ कांयजाण करून दाखयतात ते विज्ञानाच्या आधारेन चमत्कार न्हय म्हण लोकांक दाखोवन दिवं येता. हे चमत्कार करून दाखोवपाक बाबा बैराग्यांची गरज ना, कोणाच्यानूय ते करून दाखोवं येतात, हें

आमी लोकांक पटोवन दिलें जाल्यार तांकां तें पट्टलें. हे विशीं म्हाका दुबावूच ना. देखून 'अंधस्रद्धा निर्मूलना' सारके वावर समाजांत कोणे-न्हय-कोणे चलोवंकूच जाय. आशे काडप, झाडो घालून भूत काडप. हाता वयल्यो रेगो वा कुंडलींतल्या शनी मंगळ गुरू बी गिन्यांच्यो सुवातो पळोवन मनशाचो फुडार सांगप, हेंवूय सगळें फकांड म्हूण लोकांक पटोवन दिलें जाल्यार तांकां तें पट्टलें हेय विशीं म्हाका दुबाव ना. तें कित्याक, स्वर्ग-नर्क, आत्मो-परमात्मो, पूर्वजल्म पुनर्जल्म असल्या गजालीं वयलोय लोकांचो भावार्त बुद्धिवादाच्या आधारान ना करूंक येतलो, हेय विशीं म्हाका दुबाव ना. वॉल्टॅर, आनाताँल फ्रान्स, अिगरसोल, चार्ल्स ब्रॅडलाँ, बट्राँड रसेल हांचे सारकेले विचारवंत समाजांत निर्माण जाले जाल्यार लोकांच्या जिविताचेर देवाचो आनी देवस्पणाचो जो शेक आयज दिश्टी पडटा तो खातरीन ना जावं येता.

विज्ञान आनी बुद्धिवाद ह्यो दोन तरसादी हातांत घेवन कोणूय धिरान मुखार सरत जाल्यार देवा धर्माच्या नांवान चलिल्ल्यो सगळ्यो पिसायो ना करून अडोवं येतल्यो.

पुणून म्हणून धर्म ना जातले व्हय ?

अतिपार ना.

कित्याक अतिपार ना, सांगतां.

सावरकर वाचून पळोवचो. बुद्धिवाद्यां मदलो हो अेक व्हड बुद्धिवादी. सुधारकां मदलो हो एक व्हड सुधारक. अेका काळार ह्या मनशान नारायणबुवा केडगांवकर, मेहरबाबा, अण्णसनी बाबा हांचे सारकेले जे 'बुवा' पुण्या-मुंबयच्या वाटारांत लोकांक फटयताले तांच्यो तिसऱ्यो वादऱ्यो करून अडयल्ल्यो. तांगेलीं सगळीं पाखंडां अुक्ताडा हाडिल्लीं. हिन्दू समाजांत जी अंधस्रद्धा मातिल्ली ती ना करपाचो ताणे आकांताचो यत्न केल्लो. हिन्दू समाजांत आफुड-भश्टा सारक्यो ज्यो चाली-रिती मातिल्ल्यो त्योय ताणे आपणाले लिखणेची तरसाद करून कचाकच कातरून अडयल्ल्यो. खंयचेच अंधस्रद्धेक सावरकराच्या जिवितांत सुवात नाशिल्ली. हिन्दुंनी गायचें मांस खावपाक लागूंक जाय अशें लेगीत म्हणपी मनीस हो. विज्ञानाक खूब मानपी आनी बुद्धीच्या वरकुलार खरें फट सगळें पारखुपी आनी फट मागीर तें कोणेंय सांगिल्लें आसूं तें भायर अडोवंक जाय अशें अुकतेपणान सांगपी.

सावरकरांची हे तरेची बरपावळ वाचतकूच हो मनीस सेक्यूलरूच आसूंक जाय असो भास जातलो.

पुणून सावरकर सेक्यूलर नाशिल्लो. तो संप्रदायवादी-कॉम्प्यूनल-फुडारी आशिल्लो. जिना जितलो कट्टर मुसलमान तितलोच हो कट्टर हिन्दू. 'हिन्दुस्तान हिन्दुओंका, नहीं किसी के बापका' अशें मोटयान मांडपी आनी हिन्दू सोडून मुसलमान, किरिस्तांव सगळ्यांक पयस धुकलपी. हिन्दुच्याच हिताचें राजकारण खेळपी. सावरकराक अिग्रजा परस चड मुसलमानांची तिडक आनी मुसलमानां परस चड तांकां लागीं करतल्या गांधीची तिडक.

सावरकराक पळोवनूच विज्ञानांत आनी बुद्धिवादांत संप्रदाय-वाद-कॉम्प्यूनलिझम् वा फंडमिन्टालिझम्-ना करपाची ताकत ना,

ह्या निर्णयार हांव पावलां.

मनीस बुद्धिवादी आसुनूय हिन्दुत्ववादी आसूं येता, अनीश्वर-वादी आसुनूय हिन्दुत्ववादी आसूं येता हे सावरकरानूच म्हाका सगळ्यांत चड पटोवन दिलां.

कांय गजाली केन्ना केन्ना आमच्या लक्षांत येनात-

धर्म मानपी मनीस देव मानपी आसता असो खूब जाणांचो समज. देखून धर्म ना करूंक जाय अशें म्हणपी मनीस केन्ना केन्ना देवाचेर हात घालता. 'हाणेच सगळो घात केला' असो समज करून पयलीं ताका ना करूंक वावरता. देव ना जालो म्हणटकूच धर्मूय आपशीं ना जातलो अशें समजता. पुणून आमकां खबर ना : आमच्या देशांत दोन तरी धर्म अशे आसात तीं जे देव मानिनात. अेक जैन. दुसरो बौद्ध. देव मानिना जावनूय, दोनूय हेरां धर्मावरी अंधस्रद्धेन भरिल्ले. दोनांय भितर हेरां धर्मा सारक्यो जायत्यो पिसायो पळोवंक मेळटात. दोनूय हेर धर्मा सारकेच कर्मकाण्डी. आनी म्हत्वाचें म्हळचार, हांव हिन्दू, तूं किरिस्तांव अशें आमचे वरीच 'हांव जैन, तूं हिन्दू हे तरेचे मनशां मनशां मजगतचे वेगळेचार मानपी.

बौद्ध तर हालिच्या काळार 'आमी तुमचे कोणाय परस बरे आनी व्हड' अशेंय मानपाक लागल्यात.

बौद्धांत आनी जैनांतूय संप्रदायवादी-कॉम्प्यूनल-फुडारी दिश्टी पडटात.

आमकां हुसको कित्याचो ? कोण खंयच्यो पिसायो मानता, कोणांत कसल्यो अंधस्रद्धा आसात हाचो ? काय कोण कोणाक आपलो मानता आनी कोण कोणाक पेलो मानता हाचो ? आमच्या देशांतलो अेक नागरीक दुसऱ्या नागरिकाक पेलो मानता-पेलोच न्हय, तर परकी मानता; तो आपणाल्या हिता आड येता अशें समजता आनी ताका दुस्मान लेखून आपणापसून पयस दवरता, होच मू आमचो खरेलो हुसको ? तर मागीर, कोणाच्यो अंधस्रद्धा कसल्यो हो प्रस्न व्हडलोसो अपरासना. व्हडलोसो बादय ना. अंधस्रद्धा पयस करपाचें काम विज्ञानाच्या आधारान आमी नितश्यान करचें. पुणून हिन्दू मुसलमान, हिन्दू ख्रिस्ती, हिन्दू शीख हांचे मजगतचें आपलें-पेलेपण विज्ञान ना करतलें ह्या भ्रमांत कोणे रावचें न्हय. खंयचेय पिडेक खंयचेंय वखद दिवन अपकारना. ते ते पिडेक तें तेंच वखद दिवंक जाय आयज आमच्या देशाक जी पिडा जाल्या ती वेगळ्या वेगळ्या धर्म संप्रदायां मदल्या आपले-पेलेपणाची. देशांत धर्माच्या नांवान ज्यो धोशी चलतात ताच्या मुळांत हें धर्मा-धर्मा मजगतचें आपले पेलेपण आसा, हें वळखून ताकाच वखद करप हें आयज गरजेचें जावन पडलां.

दर अेका धर्मांत भरिल्ल्यो अंधस्रद्धा पळोवन सगळेच धर्म 'आअट डेटेड' जाल्यात, काल-बाह्य जाल्यात; देखून तांकां म्हत्व दिवपांत अर्थ ना; लोक जशे जशे शिक्षीत जायत वतले तश्यो तश्यो तांच्यो अंधस्रद्धा ना जायत वतल्यो; मागीर धर्मा-धर्मा मजगतच्यो धोशीय आपशीं ना जातल्यो असो मदीं कांय जाणांनी समज करून घेतिल्लो. ते धर्माचें आपणाक व्हडलेंशें कितेंच लावन

घेनाशिल्ले. धर्माक म्हत्त्व ना अशें म्हणून तांणी आपणांत सर्व-धर्म अपेक्षा भाव केल्यालो आनी ताका सेक्युलरिझम हें नांव दिलें.

जवाहरलाल ह्या मत्ताचो आनी स्वातंत्र्य-संग्रामांत पडिल्ले शिकिल्ले सवरलले चडशे देशभक्त ह्या मळार जवाहरलालाचे शिश्य आशिल्ले. तांचेच देखीन स्वराज्यांतले आमी सगळे शिक्षीत लोक आपणाक सेक्यूलर म्हूण म्हणोवन घेवपांत व्हडपण मानूंक लागिल्ले.

पुणून आमच्या अणभवाक कितें आयलें ?

धर्मांनी आमच्या दोळ्यां मुखारूच देशाचे दोन कुडके केले ! आमच्या दोळ्यां मुखारूच धर्मांनी महात्मा गांधीची हत्या केली !

धर्माक म्हत्व ना म्हळें म्हूण तांचें म्हत्व अणें जायना. परतो, आमी तांचें आमकां कांय लावन घेनात म्हूण तांचो अपद्रव वाडटा. धर्म ही अक प्रतिगामी-रिअॅक्शनरी-शक्त. प्रतिगामी जरूय जाली तरूय ती अक शक्त-आमकां नाका-पुरो करून बुडोवपाची तांक तिच्यांत आसा, हें आमकां कबूल करचेंच पडटा.

तात्पर्य : धर्मा-धर्मा मजगतीं धुमशेणां आळाबंदा हाडपाची तांक जशी विज्ञानांत ना बुद्धिवादांत ना तशी सेक्यूलरिझमांतूय-सर्व-धर्म-अपेक्षा-भावांतूय ना.

मागीर ही तांक खंयच्या तत्वांत आसा ?

आता फकत धर्मसमन्वयाच्या तत्वांत.

फेरी व धर्म-समन्वय हो अकूच राष्ट्रवादी अपाय आयज आमच्या नासलो मासा.

पत्राचें करपाचें ? सगळ्या धर्मांच्या लोकांक अके कडेन ताचे संबंद आनी तांकां सांगपाचें : तुमकां सगळ्यांक ह्या देशांत आसा. आतां मेरेन तुमी अकामेकांकडेन झगडत आयल्यात गेल्लो वा जावपाचे आसात व्हय ? आमी तुमकां झगडूंक तशे हेयमुखार आतां पुट नात. तुमी अकठांय येयात. अकामेकांक समजून घेयात. कांक सारके वळखात. तुमच्यांत जण अकल्यांत दुसऱ्याक दिवपाक कितेंय आसाच आसा. तें अकामेकांक दियात.

ते अकठांय येवंक पावले जाल्यार अकामेकांत भरसतले. भरसले अपुरांत अकामेकांकडेन जुळोवन घेवपाचो यत्न करतले. आनी जुळोवन घेतां घेतां सगळे अिल्ले अिल्ले करून मनशाळटले मनशाळटकूच बदलूंक लागतले. सगळ्यांचीं धोंगोपोंगां अकामेकांचे वळखिचीं जातलीं. मागीर अकामेकांकडेन अुलयतना वसतना, चलतना हो मुसलमान काय हिन्दू, हो ख्रिस्ती कांय शीख हाची अकामेकांक जाणवीक लेगीत जावची ना. नमाज पढप, ना पढप, प्रार्थना करप, ना करप, मिसाक वचप, ना वचप असल्यो गजाली खाजगी जिवितांत अुरतल्यो. नमाज पडपावेळार कोणूय हिन्दू मुसलमानागेर पावलो जाल्यार तोय नमाज पडटलो. प्रार्थने वेळार कोणूय किरिस्तांव हिन्दूगेर पावलो जाल्यार तो हिन्दूचे प्रार्थनेंत वांटो घेतलो. सगळे मिसाकूय वतले. हांव हिन्दू, तो किरिस्तांव वा तो मुसलमान, हो शीख हे तरेचे वेगळेचार आमच्यांत अुरचे नात. आयज हिन्दू जशे आपणांतले शैव कोण

आनी वैष्णव कोण हें पळोवंक बसनात तशें फाल्यां आमी सगळे ' भारतीय ' कोण हिन्दू आनी कोण मुसलमान, कोण किरिस्तांव आनी कोण शीख हें पळोवंक बसचे नात.

सगळे आमी भारतीय म्हूण अकामेकांक वळखूंक लागतले.

हिका धर्म-समन्वयाची वाट म्हणटात.

हे वाटेन वतकूच सगळे धर्म अुरतात. पुणून तांचीं धोंगा-पोंगा ना जातात.

देशांत अकूच भास आसची अशें आमी कितलेंय म्हळें म्हूण देशांत अक भास केन्ना जावपाचीच ना- देश सदां भौ-भाशीक अुरतलो, तसो, देशांत अकूच धर्म चलचो अशें आमी कितलेंय म्हळें म्हूण देशांत अकूच धर्म केन्ना चलपाचो ना- देश सदां भौ धर्मीच अुरतलो.

भाशीक भेद ह्या देशांत सदांच अुरपाचे आसात तशे धार्मिक भेदूय सदां अुरपाचे आसात. पुणून, भेद अुरले म्हूण तांचे मजगतीं धोशी चलूंक जाय अशें ना. धोशी अपुरासतात स्वार्थाक लागून, अभिमानाक लागून, दुस्वासाक लागून. समाजांत फकत स्वार्थ, अभिमान आनी दुस्वास अितलींच तत्वां काम करतात व्हय ? समाजांत अकामेकांक आधार दिवपाचें, अकामेकांक पावपाचें, सह-योगाचें-अक तत्व चलता. अकामेकांचेर मोग करपाचेंय अक तत्व समाजांत चलता. समाज-जिवीत चलूंक पावलां तें ह्या सहयोगाच्या आनी मोगाच्या तत्वांक लागून.

धोस ही विकृती.

अकचार ही संस्कृती.

हे संस्कृतायेचे वाटेन देशाक न्हरप ही जण अकल्या देशभक्ताची लागणूक.

अक राष्ट्रवादी नदर ही.

अक राष्ट्रवादी वाट ही.

आमच्या देशामुखार हीच अक वाट आसा. हे वाटेन जेन्ना हिन्दू, मुसलमान, किरिस्तांव, शीख सगळे चलूंक लागतले तेन्नाच हो देश अक ' राष्ट्र ' म्हूण संघटीत जावंक पावतलो. तेन्ना मागीर धर्मांक दर्यांत व्हरून बुडोवपाची कोणाक तिडकूय मारची ना. आनी हांगासल्लो खंयचोच धर्म अकणेची उळी जावंक पावचो ना.

गोपाळ आपा कामत

शीळवंत मनीस रासवळ मळार खूब थोडे. तांच्यांतले अक गोपाळ आपा कामत. शीळवंत तशे निष्ठावंत. ध्येयनिष्ठ तशे तत्त्वनिष्ठ. व्यवहारावादी पुणून व्यवहाराच्यो सगळ्यो शिमो खबर आशिल्ले.

कोंकणीचो अभ्यास आमचे भितरल्या कोणाय कोंकणी भक्तापरस तांचो चड आशिल्लो. कोंकणीच्या व्याकरणाचीं बारीक सारीक आंगां आमचे भितरल्या कोणाय परस तांकां बरीं खबर आशिल्लीं. कोंकणीक ते अक स्वतंत्र भास मानताले. पुणून-

कोंकणी ज्या वेळार बसीर चडूंक जाय आशिल्ली त्या वेळार

(पान २४ चेर)

वाचपी कळयतात...

मडगांव,
वैशाख शु. ५ मे
२९-४-९०

नमस्कार-

जागाचो मार्च ९० चो आंक वाचलो. 'दुसऱ्याचे नदरेंतलो हिंदू' हो तुमचो लेख वाचलो.

तांतल्यो कांय गजाली म्हाका आडखळ्ळ्यो. कांय प्रस्न उप्रासले. ज्या प्रस्नाच्यो जापोय तुमच्याच लेखांत सोदल्यार मेळटात. आनी तरी आसतना मनाचो फुगार मार जाता. त्यो गजाली उक्तावन दाखोवचे खातीर हो प्रपंच.

आपणालें रूप (भितरलें) पाखितलो जाल्यार 'हारसो' (आपणाले भोंवतणचे इश्ट, दुस्मान वी) जायच पडटा हें कोणय मान्य करतलो. पुणू तो हारसोय तितलोच नितळ आसूंक नाका ? धर्मासंबंदान येवजितलो जाल्यार अक गजाल स्पश्टपणान दिसता. जीजस् क्रायस्ट हे किरिस्तांव धर्माचे आनी महमद पैगंबर हे इस्लाम धर्माचे संस्थापक. तशे हिंदू धर्माचे संस्थापक अशे नात. पुणू आमचे पूर्वज आर्य आनी तांची संस्कृताय तांच हिंदूचो. इतले पुरतोच इतिहास विचारांत घेवंचा. खंयचेय गजालिची अकामेकांकडेन तुळा केल्यार जण अकल्याक खाशेली सुवात आमतली आनी गूण वा दोश अकांत आशिल्ले दुसऱ्यांत नाशिल्ले दिसतले. तेच प्रमाण संस्कृतींतय वा धर्मांतय अशेंच चलना हें वेगळें सांग्चेली गरज ना. घडये हिंदू धर्मांत बाकीच्यांपरस दोश चड आसुंये आनी गूण उणे आसुंये. पुणू ते दोशच वा गूणच अशें केन्ना थागवपाचें आनी कित्यावेल्यान थारावपाचें ? हांगा म्हाका बाकीबावांले अके कवितेचो उगडास जाता. कविता अशी-

प्रति अक झाडा, माडा त्याची त्याची रूपकळा
प्रति अक पाना, फुला त्याचा त्याचा तोंडवळा
असो पाखरूं, मासोळी, जीव, जीवार, मुंगळी,
प्रत्येकाची टेवटेव कांही आगळी वेगळी ...'

तेन्ना जण अकले संस्कृतींत वा धर्मांत गूण वा दोश आसूनय तांची खाशेली सुवात वा व्हडवीक आसता हांतूंत दुबाव ना !

तुमीच म्हळां : ' हिंदू धर्म उदार ' आनी फुडें म्हळां : ' पुणू हिंदू समाज उदार ? ' कोणय बरो येवजुपी ' हिंदू समाज उदार ' अशें म्हणचो ना ! अश्या वेळार त्या समाजाचें पयलें कर्तव्य म्हळ्यार ताणें सुदारपाचें. आनी सुदारप म्हळ्यार ताणे आपलें खंय चुकता आनी कितें चुकता हाचो पयलीं विचार करपाचो. तुमी

म्हणटात तशें ' हारसो ' ह्या वेळार बरें काम करता हें खरें. पुणू हो हारसो तितलोच निवळ नाका ? फकत दुसऱ्यांत अशें म्हळें, तशें म्हळें म्हण मनार घेवंक फावना. आमचे हिंदू संस्कृतींत अशें सांगलां- दुसऱ्याच्या सुख-दुखाचो विचार करतना ' आत्मोपमेन सर्वत्र समपश्यति ' हे नदरेन विचार करचो. म्हणटकीर आमच्या दोशांचेर वा गुणांचेर बोट दवरतना दुसऱ्यानी हेच गजालिचो आदार घेवंचो अशें करून हिंदू चल्यार तांचें चुकत ?

सर्गेस्त लिंकनान म्हळां : Clean your finger before you point out to somebody.

ह्या संदर्भात आमी अल्बैरुनीची गजाल घेवंचा. तुमी बरयलां- अकराव्या शतमानांत ते महमद गझनी बराबर हिंदूस्थानांत आयले. हो गझनी आनी असले कितले तरी गझनी पयलीं वा उप्रांत हिंदूस्थानांत आयले. ते कित्याक भितर सरिल्ले, खंयच्या हेतून ते सरिल्ले, तांणी हिंदूस्थानांत येवन इस्लाम धर्म स्वीकारनात त्या लाकांक जिते मारले, हिंदूंची देवळां मोडलीं, मूर्ती फोडल्यो. हीं जीं राक्षसी कृत्यां ताणीं केलीं तीं अल्बैरुनीच्या धर्मांत बसतात न्हय ? दुसऱ्यालो धर्म अशें रितीन सुदारपाचो वावर तांच्या इस्लाम धर्मांत शिकयला ? गझनीक ताणे कितें तरी उपदेश केल्लो जाल्यार कितें केल्लो आनी ताचो परिणाम कितें जालो हें अल्बैरुनीन खंय बरोवन दवरलां तें सांगशात ? जर हातूंतलें कांयच ताणीं करूंक ना, आनी केलेय जाल्यार फळाक येवंक ना तर हिंदूंक निखटो उपदेश करपा तांच्या माथ्यार कोणेच घालूंक ना ! अल्बैरुनीक विद्वान मानता, नज ! विद्या, विनये, संपन्ने ब्राह्मणे' म्हळ्यार विद्वान. कोणाक दस्तीन बाटोवन मुसलमान केल्ल्या लोकांक ते मोजा आमच्या हिणसातात. तो इस्लाम समाज उदार म्हणूंक नज ! आत-पेलोच धर्माविशी वा समाजाविशीं पळोवंचा.

गंधीजीक हिंदूत्ववादान मारलो. केनेडीक कोणें दवरता, खासा जीजस् क्रायस्ट हाका कोणें मारलो ? गोंयांत क्रि. अंधश्रद्धा केल्ली वाटावाटी, आनी हिंदू देवळांची मोडतोड, मूर्तीफोड वय ना. हाडली जाल्यार तांचो समाज उदार अशें कोण म्हणोत ? पयान आयज संवसारभर सुदारिल्लो देश म्हळ्यार अमेरिका. पुणू थोडे काळे-गोऱ्यांचो वाद न्हय खून ह्या विसाव्या शतमानांतय जाता ! म्हणटकीर क्रिस्तांव समाज उदार कसो म्हणुंयेता ?

हांवें अशें बरयल्लें वाचतकीर हांव अक ' कट्टो सनातनी ' अशें कोणय म्हणत. पुणू तसो हांव न्हय अशें मुद्दाम म्हाका सांगचें आसा.

हिंदू समाज सुदारूंक जाय. हातूंत कोणेच दुबाव घेवंचो न्हय आनी सुदारतल्याक आडखळ करचो न्हय ! पुणू तो खऱ्या अर्थान सुदारपाक जाय ! आयज चलला तसो न्हय. आनी कोणय आमचेविशीं कितेंय उलयता म्हण तर निखालस न्हय.

आपचो हिंदू समाज सुदारता- कसो ?

१) विलायतेंत सोरो पितात. आमी हांगा निखटे पितात, न्हातात आनी खळयांनी लोळटात !

२) विलायती संस्कृती ' बर्थ डे ' करपाची. आमी तो करतातच

खेरीत आमी 'हॅपी बर्थ डे' करतात !

३. आमकां 'करम', 'दांगर' म्हळ्यार ओंकारो येता. कुरुम जावन धाळ लागत म्हूण आमी भियेतांत. पुणून तेच जिनस 'सेलड', 'कटलेट' म्हूण आमचे मुखार दवरल्यार आमच्यो जिबो रुचीन मुतूंक लागतात !

४. कलेच्या मळार कितें चललां ? कलाहीण गजाली ! तुमकां जर्मन चली मेळ्ळी. म्हाका अकलो क्रिस्तांव भायलो मेळ्ळो. ताणे म्हाका म्हळें : Indian dance is a real artistic dance Ours is nothing but physical truch !

हिंदू समाज सुदारता ! आमचे विद्वानय सुदारतात !! आनी आमी वेंचून दिल्ले देशाचे धुरीण तर हे सुदारणेक सर्वधर्मसमभाव ह्या नांवाखाला पोसवण दितात ! ! !

धर्मग्रंथांतले शिकवणे पसून समाज जितलो पयस तितलोच वा ताचेपरस अदीक गांधीजाले 'सर्वधर्मसमभाव' हे यवजणे पसून आमी आनी आमचे धुरीण पयस !

बरे-बासकळा बदल क्षमस्व.

— महादेव नाडकर्णी

० ० ०

राय-गोंय •

ता. ७-५-१९९०

भौ. संपादपी,

नमस्कार.

जाच्या मार्च १९९० अंकांत तुमी अशें म्हणटात, 'मराठी परंपरेचे अभिमानी आनी रोमी परंपरेचे अभिमानी केन्ना अकठांय येवन कोंकणीवाल्यांक वाच्यार अडयतीत सांगू नज.' हाचे विशीं म्हाका अशें सांगून दिसता— जांकां रोमी लिपीचें गिन्यान ना, तांकां किरिस्तांव लोक मोटवे नदरेचे अशें दिसपाक लागलां. नागरी कोंकणीवाले स्वता आपणाकच कोंकणी भक्त म्हूण समजतात. तर किरिस्तांव कोंकणीचे दुस्मान काय कितें ? अग्लेज माध्यमांतल्यान शिकून आयिल्ल्यान किरिस्तांवांक नागरी लिपीची ओड लागल्या ती फक्त रोमी लिपी खातीरच. देखीक :- 'गुलाब' मासीकाच्यो आदल्यो प्रती आनी नव्यो प्रती हांतून फरक दिसून येतलो की रोमी लिखाण कितलें नागरी वटेन टांच मारपाक लागलां हाचो. अशा ह्या प्रयत्नांखातीर निदान पंचवीस वर्सां तरी रोमी चलूंक जाय.

रोमी कोंकणीवाल्यांनी मराठीवाल्यांलागीं केन्नाच बरे संबंद दवरलेनात आनी हे फुडें दवरचे न्हय. हे खातीर अशीर मनाच्या नागरीवाल्यांनी किरिस्तांवाकडेन हात मेळोवन मनांतलो वायट समज कुशीन काडचो.

तुमचो वाचक,

— ने. डिसौझा

० ० ०

भौ. रविद्रबाब केळेकार

नमस्कार

कात्रण धाडलां तें बरें करून वाचचें.

'स्वारस्वत ब्राह्मण समाजाचें डिसेंबरांत अ. गों. अधिवेशन'

म्हापशें, ता. १९ — सारस्वत ब्राह्मण समाज पदाधिकाऱ्यांची जोड बसका पणजेच्या केणी हॉटेलाच्या सभाघरांत श्री. पुंडलिक भ. केणी हांचे यजमानकेखाला जाली.

डॉ. ग. ना. दुभाषी, श्री. शामसुंदर नायक, डॉ. चंदा बोरकार, श्री. गजानन वेलेंकार श्री. दिनकर वि. थळी, श्री. नारायण देसाय, श्री. भाई मोये, श्री. प्रकाश म. प्र. वेलेंकार, श्री. आत्माराम आंगले, श्री. लाला राव, श्री. अवधूत आंगले, श्री. प्रभाकर कामत हाजीर आशिल्ले अशें एका पत्रकांतल्यान कळीत केलां.

येता डिसेंबरांत आखिल गोंय सारस्वतांचे एक अधिवेशन आपोवचें हे खातीर पांचशे वांगड्याची मोहीम हातांत घेवची अशेंय थारायलें. फुडल्या शिक्षणीक वर्सा भुरग्यांक शालेय सामग्रेंचें वांटप तशेंच धावी-बारावी यत्तांनी गुणवत्ता वळेरेंत आयिल्ल्यांक रोख इनामां दिवचीं अशेंय थारायलें.

साहित्य अकादेमी पुरस्कार जिखिल्ले श्री. चंद्रकांत केणी आनी श्री. रवींद्र केळेकार हांकां शाल आनी श्रीफळ दिवन तांचो सत्कार घडोवन हाडचो हे खातीर तजवीज करपाचें थारायलें. येता ते २९ तारखेक (आयतारा) संस्थेची साबार बसका सारस्वत विद्यालयाच्या पोरण्या सभाघरांत जातली. तातूंत फुडलें अदमास-पत्रक सादर करतले.'

तुमचें नांव आसा म्हणून अक प्रस्न म्हज्या मनांत उपासला. हांव अक तुमचो चाहतो. तुमची विचार मांडपाची शैली आनी मंथन करूंक लावपी तुमचे विचार म्हाका आवडटात. तुमचे धर्मीक विचार तर वाचपासारके आसतात.

तुमचें लिखाण वाचतकच म्हजे ठाम मत जाल्लें आसा की तुमी जाती मानितात. तुमकां घडिल्लो सांगात तशेंच गांधी आश्रमांतलो राबितो तुमचेर-तुमच्या जीवनाचेर-खुबसो प्रभाव घालून गेला. म्हणून म्हजें ठाम मत जालां, तुमी जाती मानिनात हें.

जे लोक जाती मानिनात त्या लोकांनी जातीय संस्थालागीं आपणालो संबंद दवरचो न्हय अशें हांव मानतां. तशेंच जातीय, धर्मीक, पिठाधिकांक आपलो गुरूय मानचो न्हय आनी असत्या संस्थांकडल्यान सन्मानय करून घेवंक जायना अशें म्हजें प्रांजळ मत.

आमची मत्तां तुमच्या वा तुमच्यासारक्या विचारवंतांनी बरयल्ल्या लिखाणांवर्यल्यान आनी माचयेर केल्ल्या उलोवपां वयल्यान आमी थारायतां आनी ते तरेन आमच्या जीवनाचो मार्ग आखतात. हातूंत समाजसुधारणेक हातभार लागचो होच अक उद्देश आसता. पूण जांचीं उलोवपां आयकून आमी समाज-सुधारपाक पांय फुडें पालतां ताणींच जर धर्मीक आनी जातीय

संस्थांक-सन्मान स्वीकारून पालव दिलो जाल्यार कशें जायत ! ताजो अर्थूच असो जाता की ते जाती मानतात. तांचें उलोवप वयलेचाराचें आसता.

म्हजे भोंवतणी हांव पळेत आयलां, व्हड व्हड शिकलेले माचयांवयल्यान समाज-सुधारूंक जाय म्हणून आलेट्यो दितात पूण आपल्या घरात मात तांचें वारें लेगीत येवंक दिनात.

तांतले तुमी नासतले अशें हांव समजतां. जातीय संस्थेन दिवंक केल्लो सन्मान तुमी घेवंक फावना. तुमी तुमचे लिखणीच्या आधारान वर्तमान पत्रांतल्यान तिका खडसावंक जाय. तुमी भोंदू म्हय म्हणपाचें तिका पटोवन दिवपाक जाय. आनी आम जनतेक सांगूक जाय की असल्या संस्थांपासून पयस रावात, तुमचो भारत मातेचेर मोग आसल्यार.

जातीय संस्थेच्या मंडळाचेर आशिल्ल्यांचीं नांवां वाचतकूच म्हाका लज दिसता. कितलेच स्वातंत्र्य सैनिक असल्या मंडळाचेर आसात. ती सारस्वतांची आसूं नाजाल्यार हेर जमातीच्यो विंगड विंगड संस्था आसूं. स्वातंत्र्य सैनिकांनी- जावं गोंयकार जावं हेर भारतीय-हांणी भारताचें स्वातंत्र्य मेळयलां तें फकत जातीचेर विभागून कुडचे करून दवरपाक काय कितें असो प्रस्न पडटा.

टागोराचो भारत, आंबेडकराचो भारत, साने गुरुजीचो भारत, आमकां जियेवंक मेळत मू ?

कात्रण बरें करून वाचात. तुमचें मत वाचूंक मेळटलें म्हणून आंवडेतां. म्हज्या बरपान हांवें तुमकां उवेखूं ना मू ? म्हज्या बौद्धीक अँपती प्रमाण जें मनांत आयलां तें बरयलां.

बरें गोंय

- जगदीश कामत

चिटयेक चाप :

घरांया, केळेकारांनी अंकठांय येवन सत्कार करचो अशें थारायल्लें. जाल्यार, ना म्हणप समा जातलें आशिल्लें ?

मनीस जल्मा येतनाच आवय-बापूय, कुटुंब-परिवार, देश-प्रदेश, धर्म-संप्रदाय, भास बी कितल्यो-श्यो गजाली घेवन जल्मा येता. तशी, जातूय घेवन येता.

जात म्हळ्यार अँके तरेचें विस्तारित कुटुंब- an extended family.

आमच्या देशांतले सेक्युलरिस्ट लोक अँक व्हडली चूक करीत आयल्यात. ते ज्या धर्म-संप्रदायांत जल्मा आयिल्ले आसतात ताची तांका लज दिसता. आपणाक ताचें कांय लागना अशें म्हणून ताचे पसून ते कुशीक सरतात. खरेपणानशी लज दिसूंक फावना. हिन्दू म्हण जल्मा आयिल्लो मनीस हिन्दू रावनूय सर्व-धर्मी जावं येता हें रामकृष्ण, विवेकानन्द, गांधी, विनोबा हांणी दाखोवन दिलां. बादशाह खान, मौलाना आझाद, डॉ. झाकिर हुसैन हे आपणाक मुसलमान म्हणोवन घेवपाक लजनाशिल्ले. तरूय सेक्यूलर आशिल्ले.

जातिकूय होच नेम लागू जाता.

जाग : मे १९९०.

सारस्वताक सारस्वत म्हूण म्हणोवन घेवपाक लज दिसूंक फावना. सारस्वत आपूण सारस्वतांगेर जल्मा येवचो अशें येवजून जल्माक येता. ताणे आपूण सारस्वत न्हय म्हळें म्हूण तो सारस्वत न्हय जायना.

ताणे अँकूच तारतम्य दवरूंक जाय-

‘ हांव सारस्वत देखून हेरां परस अँच ’ अशें मानूंक जायना. ‘ म्हाका फकत सारस्वतूच लागतात, बाकिच्यांचें म्हाका कांय लागना ‘ अशे तरेन चिंतूंक जायना. ‘ हांव सारस्वतांच्या हिताचेंच येवजितलों, तांचेच खातीर वावुरतलों... बाकिच्यांचें म्हाका लागना ‘ अशें मानूंक जायना. धर्माच्या मळार अशे आमी आमकां दायजान मेळिल्ल्या धर्माक हेरां धर्मां परस अँच, बरो वा खरो मानिनात-आमकां सगळेच धर्म खरे आनी बरे, सगळेच धर्म सारके-सारकेच अपूर्ण-तशी, आमची अँकूच जात बरी, खरी वा अँच अशें मानूंक जायना. खंयचोच धर्म जसो दुसऱ्या धर्मा परस अँच आसून नज, तशी खंयचोच जात दुसऱ्या जातीपरस अँच आसून नज.

अँच-अुणाकपण जल्मा वयल्यान थारावंक येना. तें गूण पळोवन थारावपाचें. गुणी मनीस खंयचेय जातींत जल्मा येवं तो अँच. तसो, अुणाक गुणांचो मनीस खंयचेय जातींत जल्मा येवं तो अुणाक.

देशांत धर्म समन्वय घडोवन हाडचो आसत जाल्यार जे धर्म-परंपरेंत आमी जल्मा येतात तें परंपरेंत रावनूच घडोवन हाडूंक येतलो. धर्म सोडून भायर वचून कोणांक धर्म समन्वय घडोवन हाडूंक येवपाचो ना. तशें, आमच्या समाजांत जें कितें नश्टें, पाडें, कुसकें मातलां तें काडून अुडोवपाचें आसत जाल्यार त्या समाजापसून कडेक सरून तें काडून अुडोवंक येवपाचें ना.

हांव जल्मान हिन्दू. धर्म समन्वय घडोवन हाडपाची दायकी ह्या देशांत हिन्दूंचीच चड अशें म्हाका दिसता. देखून हांव आपणाक हिन्दूच म्हणोवन घेतां आनी हिन्दूचें घर निवळ करपाचो वावर अधिकारान करतां. तसो, जल्मान हांव सारस्वत जाल्ल्यान आनी हिन्दू समाजांत ज्यो कितल्योश्यो सुधारणा घडोवन हाडूंक जाय त्यो सारस्वत समाजाकडल्यानूच घडोवन घेवंय जाय अशें मानतां जाल्ल्यान हांव म्हजो आसपाव सारस्वतांत करून घेवपाक अनमनना.

सारस्वत समाजाच्या हातांत कितल्योश्यो गजाली आसात. तांकां तांच्या लागणुकांची जाणवीक करून दिवपाक अँक बऱ्यांतली बरी संद मेळटली हे अुमेदीन सत्कार स्वीकारचो येवजिला.

खरेपणानशीं हो विशय कितल्याश्या लेखांचो. ते बरोवचे पयलीं ह्या विशयाची खोलायेन चर्चा जावची म्हूण ही अिल्लीशी-वाचप्यांक provoke करपी- अुत्तेजीत करपी जाप दिल्या.

धर्माचें विस्तृत मंथन हालिंच्या काळार जशें ‘जागां’तल्यान. ‘सुनापरांतां’तल्यान आनी ‘नवप्रभेंत’तल्यान केलां तशें जातिच्या प्रस्नाचेंय करपाचें मनांत आसा...

- र. के.

- १ -

१ : स्फोट

स्फोट जाता तेन्ना जो आवाज जाता तो इतलो असह्य आसता की ताचेवरसुनच स्फोट जालो म्हणपाचें कळून येता. स्फोटान ते सुवातेचें जबर लुकसाण जाता. मनीस आनी हेर प्राणी मरतात, घरां मोडटात, लागीं आसता त्यो सगल्यो वस्तू ना जावन वतात, मोडून फुटून वतात. पूण असो एक स्फोट हालीं तेंपाक जावंक लागला की ताचो आवाज कोणाकच आयकूं येना. पूण ताची ना नपश्चात करपाची तांक येदी जबर आसा की ताचो अदमास करप लेगीत सामान्य मनशाक शक्य ना. हो स्फोट कसलो म्हळ्यार लोकवाडिचो Population explosion. हो स्फोट इतले गतीन जायत आसा की ताची संहार-शक्त कितें म्हणपाचें इल्लें इल्लें जाणवूंक लागलां. ती थोड्याच तेंपाभितर येदें उग्र रूप धारण करपाची आसा की ताची वाट पळेत बसपांत इल्लेंय शाणपण ना. मुखार येतलें तें अरिष्ट आडावन दवरपाखातीर पुराय शक्तीनिशीं आनी तारतम्यान फुडें सरपाची गरज आसा.

आमचे पृथ्वीचेर लोक रावतात तांचो आंकडो आज ५ अब्जांचे लागसार पावला. हो आंकडो वर्साक दोन टक्यांनी वाडत आसा. फुडल्या ३५ वर्सांनी दुपटीन जातलो. जाणकारांच्या सांगण्याप्रमाण ही आमची पृथ्वी चडांत चड १४ अब्ज लोक आपणाल्या आगार पेलीत. आज आसा त्या लोकांतले अदर्यापरस अदीक लोक उपासातापासांनी आनी वायटांनी दीस सारीत आसात. १४ अब्ज जातकच कितें अनर्थ घडटलो तो कल्पनेच्या दोळ्यांनीच हेरिल्लो बरो.

आतां आशिया खंडाची स्थिती पळोव्या. ह्या खंडांतलीं, ल्हेकां आंकड्याचे नदरेन व्हड राष्ट्रां म्हळ्यार एक चीन आनी दुसरो आमचो भारत. चीनाचो लोकां आंकडो एक अब्ज हुपून फुडें गेल्लो आसा. ताका लागून थंयच्या राजकर्त्यांनी हो आंकडो आळाबंदा हाडूंक ताक-तिकेचीं पावलां घाल्लीं आसात. चीनचे घटनेंत आतां कुटुंब-यवजण ही जण एका नागरिकाचें कर्तव्य जावन

बसलां. १९७९ वर्सा पास केल्ल्या कायद्याप्रमाण लग्नाची बायलेची पिराय उण्यांत उणी २३ वर्सां जाल्यार दादल्याची २५ वर्सां थरिल्ली आसा. एक भुरगें प्रमाणपत्र सुरू जालां. त्या कामाक सवलती दितात : रावपाक घर, अर्थीक पालव, भुरग्याच्या शिक्षणाखातीर आनी नोकरेखातीर आधार. १९८० सालापासून कुटुंब-यवजणे खातीर म्हूण एक खाशेली संस्था निर्माण करून चीनांत लोकांवाड आडावपाचें काम चल्लां.

आमच्या भारताचो लोकां आंकडो आज ८५ कोटीं कडेन पावला. आमचे पयले पांच वर्सुके यवजणेंत कुटुंब-यवजणेखातीर फकत ६५ लाख खर्चाची वेवस्ता केल्ली ती सातवे पांच-वर्सुकी यवजणेंत ३२५६ कोटींचेर पाविल्ली आसा. यश मेळटा पूण ताची गती वाडपाची गरज आसा. १९९० मेरेन कुटुंब-यवजणे वाटयां माडे स कोटींवयर दादल्याबायलांचेर शस्त्रक्रिया आनी हेर आळाबंदी उपाय करपाची थारावणी आसा. ताका लागून आयज जनन-प्रमाण हजाराक २९.१ आसा तें २१ व्या शतमानांत २१ चेर हाडपाचें, मरणप्रमाण हजाराक १०.४ आसा तें ९ चेर, आनी भुरग्यां-मरणप्रमाण हजाराक ८७ आसा तें ६० चेर हाडपाचें हें लक्ष्य आसा. कुटुंब यवजणक सामान्यांचो तेंको मेळोवपाखातीर भुरग्यांचें मरण-प्रमाण उण्यांत उणें करप हेंच यशस्वी धोरण जावंक पावतलें हातूंत इल्लोय दुबाव ना.

अशें आसुनय लोकवाडशास्त्र-तज्ज्ञ सांगूंक लागल्यात की भारताची लोकवाड ही १ अब्ज ७० कोटींचेर थीर जातली म्हूण !

मागीर आमी कितें तें मोन्यानी पळेत बसतले ? काय तज्ज्ञाची ती म्हणणी फट थारावपाखातीर पराकाश्टा करतले ? आमचे मुखार हें खरें आव्हान आसा.

— प्रा. सुमन्त केळेकार

: २ : भावनीक एकचार

विचार आचारांत परिणत जालोना जाल्यार त्या विचाराक कसलेंच वाल उरना. तो निखटो विचारच म्हूण तकलुपी सहरांत केन्नाकेन्ना आडकुप्याच्या कानार

आदळटा. पूण ताचो परिणाम कांयच जावंक पावना. तशी आज परिस्थिती जाल्या भावनीक एकचार हे हालेटीची. एकाद्रे भौशीक जमातेंतल्या उलोवपांत जडसाण हाडपाखातीर उपकारावपाची जाल्यांत - Emotional Integration हीं उतरां.

आमच्या समाजांतल्या लोकांभितर आपलेपणाची भावना वाडीक लावप म्हळ्यारच भावनीक एकचार. ह्या समाजांत विंगडविंगड धर्मांचे, जातिचे लोक रावतात. तांचे मदीं जातपात आनी धर्माचो आशिल्लो आडमेळ पयस करून, एकामेकांविशीं लागशिल्लेपणाची भावना रुजोवपाचो यत्न करपाची गरज आसा. तशें जालेंना जाल्यार समाजांत शांतताय उरचिना. अविस्वासाचो म्हारू तकली वयर काडटलो, असतोस पातळटलो, कोणूच आपली उदरगत करूंक पावचोना आनी फाटाफूट जावन समाज विखंड जातलो. आनी हें अशें जावप समा न्हय, समाजाच्या हिताचें न्हय आनी देशाच्याय.

पूण हो भावनीक एकचार करप कसो ? ह्या कामाक जण एकान आपणाली जात विसरूंक जाय. लौकीक अर्थान जो धर्म तांची ताका याद जावंक जायना. ताका दिसूंक जाय की आमचो धर्म एक आनी तो म्हळ्यार मानवधर्म-मनीसपणाधर्म. आमची जात खंयची ? मनीस जात. आमी सगळीं पयलीं मनशां आनी देखून आमची जण एकालागीं लागणूक आसा. हाचे पयलीं धर्माची जी आमी इतली विटवना केली तशी हे फुडें ती जावंक जायना.- कदापी जावंक जायना.

पूण चित्र कितें दिसता ? जातिची घटके घटकेक जण एकाक बळ्यां याद करून दिवपाचो यत्न चलता. धर्माची निशाणी मारून त्या त्या धर्माच्या लोकांक खुबळावपाचें काम चलता आनी हें सगलें घडटा राजकी पांवड्याचेर. देशाचे मुण्यारेच हें काम मुद्दम, आपणालो

सुवार्थ सादपाखातीर करीत आसतात. राजकी सुवार्थ-सत्येची अभिलाशा धरून. एके वटेन हें चलता आनी दुसरेवटेन हालेटी दितात भावनीक एकचाराच्यो. कितली विसंगती !

पूण खऱ्यांनीच हो भावनीक एकचार घडोवन हाडचो जाल्यार कितें करचें पडटलें ? केन्ना तरी वर्सांतल्यान एक फावट मागास जातिच्या लोकांवाड्यार सहभोजनाची कार्यावळ थारावन भावनीक एकचार घडटलो म्हळें जाल्यार ताका फकत एक सपन म्हणचें पडटलें ते खातीर एक शिक्षणीक कार्यावळ आंखची पडटली. सामक्या माणकुल्या शाळेच्या भुरग्यांपसून कॉलेज पांवड्यामेरेनच्या तरनाट्यांखातीर. ती आसतली शिबिरांच्या रुपाची. शिक्षणक्रमाचोच वांटो म्हूण हीं शिबिरां भरतलीं. ह्या शिबिरांनी पुराय विद्यार्थी एकावांगडा-कुटुंबावरी रावतले वांगडा खानले, जेवतले आनी गांवगिऱ्या वाठारांत थंयच्या लोकांच्या सहकारान कितेंय तरी रासवळ कामां करतले. ही कार्यावळ जातली खऱ्या अर्थान एकचाराची. अशे तरेन रावपांत एकतरेचें अत्मीक समाधान मेळटा हाची अणभूती येतली. बरे संस्कार आपणावपाची प्रक्रिया सुरू जातली आनी वांकड्यो संवयो मारून उडोवपाखातीर दाटून प्रयत्न जातले.

म्हजे शिक्षकी जिणेंत हांवें ह्या असल्या कार्यावळीचो अणभव घेतला आनी हांव सामको भारावन गेलां. म्हाका दिसूंक लागलां की धा बारा दिसांच्या शिबिरांत मेळिल्ल्या अणभवांचे शिक्षण, वर्सभर शाळेचे वर्गकुडींत घेतिल्ल्या शिक्षणापरस अनंत पट मोलाचें, मनशाचे जिणेंत परिणामकारी परिवर्तन घडोवन हाडपी-खऱ्या अर्थान भावनीक एकचार निर्माण करपी.

- प्रा. सुमन्त केळेकार

- मरणाचें अेक बरें : तें तुजी सुवात तुका दाखोवन दिता. जितो आसतना खंयचीय सुवात तूं आडावन बस, मरतकूच तुका फावता तीच सुवात तें तुका दिता. तूं कोणाक फटोवंक पावना....

म्हजे परस संवसारांत कोणूच व्हड न्हय, हें खरें. पुणून हांवूय कोणाच परस व्हड न्हय, हेंय तितलेंच खरें.

- सांगपा सारकें कितेंय आसत जाल्यार बरोवप सोंपें.

नीट अुबो आशिल्ल्याची सांवळी वांकडी कित्या पडटली ?

जो सत्याक केन्ना भियेलो ना ताका असत्याचो कसलो भंय ?

संस्कृतायची साधना

— रवीन्द्र केळेकार

‘अेक राष्ट्र, अेक संस्कृताय’ ह्या मुतान ह्या देशाक गुंथून काडपा खातीर केदे केदे धाडशी प्रयोग केले आमगेल्या म्हालगड्यांनी समाज-शास्त्राच्या मळार !

आरंभाकूच जसो कितें तांणी निश्चय केल्लो : आपल्या ह्या देशांत अख्खो संवसार अेका घोंटेरांत आशिल्ले वरी रावतलो— ‘यत्र विश्वम् भवति अेक नीडम्.’

रवीन्द्रनाथांनी ह्या देशाक ‘महामानवाचो सागर’ म्हळा. कोणाचो अुलो आयकून कोण जाणा, अतिहासा आदल्या काळा सावन वेगळे वेगळे कडले लोक ह्या देशांत अेका सारके-खंड पडूंक दिनासतना— येत रावले. सगळ्यांत पयलीं आफ्रिकेंतले ‘नेग्रिटो’ कुळयेंतले लोक आयले. उपरांत, आयज जांकां आमी आदिवासी म्हणटांत तांगेले म्हालगडे ‘प्रोटो-ऑस्ट्रॅलॉयड’ आयले. मागीर द्रवीड आयले. यक्ष, गंधर्व, किन्नर आयले. असूर, राक्षस, दैत्य आयले. आर्य आयले. शक आनी हूण आयले. कोण कोण, कशे कशे आनी खंयच्यान आयले, कांत आनी हिशोब ना. कातीन वेगळे, रुपान वेगळे तशे संस्कारानूय अेकामेकां पसून वेगळे-वेगळ्या वेगळ्या वंशांचे—races चे—लोक हे. बरें, आयले ते आयले, हांगाच रावतले अशें थारावन आयले.

श्रितल्या तरांचे लोक अेकठांय येवन रावतकूच कितें जातलें ? आरंभक ते अेकामेकां आड किवाट्यान झुजले. अेकामेकांक ना करपाक वावरूंक लागले. अवचीत् अेक दीस तांकां अेक दिश्टावो जालो. ते म्हणपाक लागले : अशीं झगडीं-झुजां करून आमी अेकां-मेकांक ना करूंक पावपाचे नात. आमकां सगळ्यांक अतिहास-विधात्यान अेकेच भुंयेर हाडून सोडल्यात जाल्यार तांचो अुद्देश्य वेगळे वेगळे कातिच्या, रुपांच्या आनी संस्कारांच्या लोकांक अेकठांय हाडटकूच कितें जाता हें पळोवपाचो आसूंक जाय. आमचे पुर्वार आतां अेकूच वाट अुरल्या. ती म्हळ्यार, अेकामेकांकडेन जुळोवन घेवपाची. दुसरी वाट ना. तांणीं अेकांमेकांकडेन जुळोवन घेवपाचें व्रत घेतलें. जंय जुळोवन घेवप सामकेंच कठीण—शें दिसलें थंय तांणी थारायलें : आमी वेगळे वेगळे पुणून अेकांमेकां शेजरा रावूंया. कोणेच आपणाले आगळे-वेगळेपण सोडचे न्हय; पुणून

कोणेच कोणाच्या जिवितांत आडखळी हाडच्यो न्हय. तशें कोणेच अेकामेकांआड झुजचेंय न्हय.

देगळ्या वेगळ्या काती-रुपांच्या, वेगळ्या वेगळ्या चालि-रितिच्या, वेगळ्या वेगळ्या धर्म-संस्कारांच्या लोकांक अेकठांय दवरपाचो हो जो प्रयोग आमगेल्या म्हालगड्यांनी-आपणाल्या संस्कृतीक अतिहासाच्या आरंभाक केलो तातूंतल्यान जाती—castes जल्मा आयल्यो.

समाज-संघटनेचे नदरेन तांगेलो हो प्रयोग खूब म्हत्वाचो, खूब मोलादीक असोच आशिल्लो. ह्या प्रयोगाक लागून वंशा-वंशा मजगतीं जो झगडीं-झुजां चलतालीं तीं सगळ्यांत पयलीं सासणाचीं सोंपिल्ली आनी तीं सोंपिल्ल्यान देशांत अेके तरेचें सवस्तकायेचें-आयचे भाशेंत सांगचें जाल्यार, शान्तिमय म्हअस्तित्वाचें, पीसफूल को-अेग्रीस्टंसचें- अेक वातावरण निर्माण जालें.

हे भाशेन कांय वर्सां जियेले उपरांत अवचीत् अेक दीस आमगेल्या म्हालगड्यांनी हेच दिकेन आनीक अेक पावल मुखार घालें—

तांणी पळेल्लें : सगळ्यो जाती अेकामेकां शेजरा रावतात खऱ्यो; पुणून शेजरा रावनूय त्यो अेकीमेकींत भरसनात. जण अेकलो जात आपणाक दुसरे परस अूंच लेखता, दुसरे परस अदीक ‘शुद्ध’ मानता आनी आपणाली ही शुद्धताय भंगूंक पावची न्हय म्हण प्राणपणान जतनाय घेता. दुसरे जातीक आपणाले पंगतीक घेना. दुसरे जातीच्या हातांतलें अुदक लेगीत अुश्टायना. अेके तरेच्या आफुड-भश्टान सगळ्यो जाती अेकीमेकींपसून मनान पयस रावल्यात. ह्या आफुडभश्टाक लागून तांच्यांत आपलो-पेलो आनी अूंच अुणाक हे तरेचे वेगळेचार अुबे जाल्यात. ह्या वेगळेचारांच्यो वण्टीय तांणी आपणा भोंवतणी अुब्यो केल्यात. हाका लागून तांच्यांत ‘आमी अेक’ म्हणपाची भावना अुदेवंक पावूंक ना. अूंच अुणाकपण आनी आपले-पेलेपण ही हांगेली अेक जीवन-पद्धत—अे वे ऑफ लाइफ—जावन पडल्या आनी ही अवस्था रोगी आसुनूय तांकां ती सभावीक कशी दिसूंक लागल्या. ती अशीच चलूक दिली जाल्यार ‘अेक राष्ट्र’ म्हण हो देश संघटीत जावपाचो ना, ‘अेक संस्कृतायूय’ निर्माण जावंक पावपाची ना.

तांगेले नदरेंत हें येनाफुडें तांणी येवजिलें, ह्या हजारांनी जातींक आतां चार व्हडल्या वर्णांत वांटून अडयल्ल्यो बऱ्यो.

ही वांटणी करपाखातीर तांणी ते मुस्तींतल्या मानस-शास्त्राचो आधार घेतलो. सैमान हो संवसार सत्त्व, रज आनी तम ह्या तीन गुणांच्या आडव्या-अव्या धाग्यांनी विणून काडला अशें ते मुस्तींतलें मानस-शास्त्र मानीत आयिल्लें. हे तीन गूण म्हळ्यार तीन तरांचे मनीस-सभाव. ह्या तीन मनीस-सभावांक धरून आमगेल्या म्हाल-गड्यांनी समाजाचे तीन मोटे वांटे केले. तांकां 'वर्ण' हें नांव दिलें आनी ब्राह्मण, क्षत्रीय, वैश्य अशे तीन वर्ण निर्माण करून ज्या ज्या जातींक ज्या ज्या वर्णांत घालूंक येताल्यो त्या त्या जातींक त्या त्या वर्णांत घालून अुरिल्ल्या सगळ्यांचो शूद्र नांवाचो आनीक अेक वर्ण निर्माण केलो. आनी हे भाशेन हजारांनी 'पाकिस्तानां'नी विस्कळीत जाल्लो- वा म्हणुंया, हिन्दु-हिन्दी समाज तांणी चार वर्णांत संघटित करून ताका अेका संघाचें-फेडरेशनचें-रूप दिलें.

होवूय तांगेलो भौ-म्हत्वाचो असो अेक समाजशास्त्रीय प्रयोग आशिल्लो.

समाजांत मुदलांत चार वर्ण आशिल्ले. ह्या चार वर्णांत भितरले भितर रगतां भरसलीं-तांच्यांत वर्ण-संकर जालो-आनी तातूंतल्यान जाती आयल्यो, हें जें कितें आमी आयजवेर आयकत आयल्यांत तें खरें न्हय. पयली जात : जल्मा सावन 'मेळटा' ती. वर्ण अपुरांतचो : गुणकर्म पळोवन आमकां 'लायतात' तो.

चार वर्ण निर्माण करून आमच्या म्हालगड्यांनी आपणालो आसपाव वयल्या वर्णांत (ब्राह्मण वा क्षत्रीय वर्णांत) करून घेतलो अशें म्हणटात तेंवूय खरें न्हय. ब्राह्मण सगळे अेकेव आर्य कुळयेंतले न्हय. वर्ण-व्यवस्था अुबी करतकूय आमगेल्या म्हालगड्यांनी आर्य-न्हय असल्या वेगळ्या वेगळ्या वंशांतल्या लोकांक लेगीत तांगेले गूण पळोवन ब्राह्मण 'करून घेतल्यात.' पंचरात्र भागवताचे मुस्तींत तर गूण आनी धर्म पळोवन ब्राह्मण 'करून घेवपाचो' बावर खूब नेटान चल्ला. ब्राह्मणांत आयज कितल्याश्या वंशांतले लोक आसात. तशे, क्षत्रियूय सगळे अेका वंशांतले म्हणटात तें खरें न्हय. कितल्याश्या वंशांतल्या झुजाऱ्यांक आर्यांनी तांगेले गूण पळोवन क्षत्रीय करून घेतल्यात. शुद्रां मजगतच्या कांय जातींकूय तांण क्षत्रियांचो पांवडो दिला आनी खासा शुद्रां भितरल्या कांय जातींनीय आपणालो आसपाव क्षत्रीय वर्णांत करून घेतला.

हेंच गजाल वैश्यांची. तांच्यांतूय सगळ्या वंशांचे लोक आसात.

वर्ण सदांच सैधांतिक - थियाॅरॅटिकल- पांवड्यार अुरले. वास्तवाच्या पांवड्यार ते केन्ना देवूंक पावले नात. वास्तवाच्या पांवड्यार सदां जातीच अुरल्यो. तरी आसतना, जातीक लागून विस्कळीत आनी विघटीत जाल्ल्या समाजाक-सैधांतिक पांवड्यार जावं मागीर-अेका सुतान बांदून काडपाचो वावर वर्ण-व्यवस्थेन केल्लो आनी तो बेस बरो जाल्लो हांतूंत दुबावूच ना.

वर्ण व्यवस्थेनूय अेका काळार विस्कळीत समाज संघटित करपाचो वावर केला म्हणूंक जाय.

विस्कळीत समाजाक संघटित करपाचो हो वावर अितल्यार थांबूंक ना. तो वेगळ्या वेगळ्या मळांचेर वेगळे वेगळे तरेन चल्ला. अुपास्य दैवतांचोच प्रस्न घेवंचा-

जण अेकले जातिचें अेक अेक अुपास्य दैवत आशिल्लें. जितलीं अुपास्य-दैवतां तितल्यो जाती अशें जावन पडिल्लें. जातीं-जातीं मजगतच्यो अूंच-अुणाकपणाच्यो आनी आपले-पेलेंपणाच्यो वणटीय ह्यो अुपास्य दैवतांनीय अुब्यो केल्ल्यो. कांय अुपास्य-दैवतांक पडय नाशिल्लें. अुपास्य-दैवतां जितलीं अुणी करूं येतीत तितलीं करचीं-म्हणटकूच जातीय आपशींच अुण्यो जातल्यो- ह्या हावेसान आम-गेल्या म्हालगड्यांनी अुपास्य-दैवतां उणीं करपाचोय मोलादीक वावर केला.

भावद्-गीतेच्या धाव्या अध्यायांत 'आदित्यांत विष्णू हांव, ज्योतिष्यांत सूर्य. वायूंत मरीची हांव, नक्षत्रांत चन्द्र. देवांत अिन्द्र हांव, यक्षांत कुबेर. ऋषीं भृगू हांव, सेनापतींत स्कंद. नागांत शेष हांव, नुस्त्यांत मानगें' हे भाशेन श्रीकृष्णान आपणालो 'विभूति-विस्तार' सांगला आनी निमाणे कितलिशीं नांवां घेवन 'यत् यत् विभूयित् सत्त्वम् श्रीमन् अजितम् अेव वा, तत् तत् अेव अवगच्छ त्वम् मम् तेजोऽश संभवम्' असो निर्वाळो दिला तो बेस्टो न्हय. हांतल्या अेका अेका नांवां फाटल्यान अेक अेक धर्म-संवसार अुबो आशिल्लो. हीं सगळीं वेगळ्या वेगळ्या जातिचीं जिवीं अुपास्य-दैवतां आशिल्लीं. सगळीं वेगळीं-वेगळीं धर्म-मत्तां आशिल्लीं. ह्या सगळ्या धर्म-मत्तांच्या अुपास्य-दैवतांचो अेका 'नारायणा'कडे संबंद जुळोवन-हीं ताचींच वेगळीं वेगळीं रुपां अशें सांगून सगळ्यांक अेका धर्म-संप्रदायांत गुंथून काडपाचो हो अेक आकांताचो असो धाडशो प्रयोग आमगेल्या म्हालगड्यांनी केल्लो. परिणाम : कांय काळान कितलिशीं अुपास्य दैवतां आपशीं गळून पडिल्लीं आमी पळेतात. कितलिशीं अुपास्य दैवतां लोक आयज विसरूनूय गेल्यात. अेका काळार ह्या देशांत कुबेराची अुपासना सगळेकडेन चलताली. आयज तो खंयच चलिल्ली दिश्टी पडना. वसुंचीय अुपासना खंयच चलिल्ली पळोवंक मेळना. महाराष्ट्रांतली खंडोबाची सोडीत जाल्यार स्कंदाचीय पुजा आयज देशांत खंयच चलना.

आपणाल्या अरबी अनुयायांक अेकेश्वरवादाकडेन व्हरपा-खातीर महंमद पैगंबराक अरबस्तानांतल्यो मूर्ती तोडच्यो पडिल्ल्यो. आमगेल्या म्हालगड्यांक मूर्ती तोडच्यो पडूंक नात. तांणी आपणाले समन्वय-बुद्दीन कोणाक दुखय नासतना त्यो अिल्ल्यो अिल्ल्यो करून अुण्यो करीत व्हेल्यो आनी त्यो अुण्यो जायत रावल्यो.

शंकराचार्यान अुपरांत मुखावेले पावल घालें-

ताणे अुरिल्लीं सगळीं अुपास्य दैवतां शिव, विष्णू, गणपती, सूर्य आनी देवी ह्या पांच दैवतांत वांटून घालीं आनी म्हळें, 'हीं सगळीं दैवतां ह्या पांचांचे अवतार.' पुजा करतले जाल्यार हांतल्या अेकल्याचीच करून अुपकरा पडना. पांचांचीय वांगडा करूंक जाय. तुमचें जें अुपास्य दैवत-कुळदेव वा अिश्टदेव- आसत ताका पुजेवेळार मदीं दवरात. पुणून ताचे भोंवतणी अुरिल्ल्या चारांच्योय मूर्ती दवरात आनी पांचांचीय वांगडाच पुजा करात. तेन्नाच पुजा

आमची जात

— महाबळश्वर सैल

म्हजीव बायल सुमित्रा म्हजे मुखार म्हजी आवय जावन उबी रावल्या. आयज हांव इल्लो इल्लो जाणटो जालां, वयाचीं पन्नास वर्सां बळाटकीर म्हजे आवयच्या उगडामान हांव पिसावलां, आवयच्या मोगाक हांव आशेलां आनी दुसरे वटेन मनांत वासना नागान फडा काडिल्लेवरी उबी आसा.

घरांतल्यान हांव भायर वेतना तें म्हाका भुरग्यावरी शिटकायता, 'रस्त्यावेल्यान सांबाळून यो आं' म्हणटा. आतां तर तें म्हाका धपकावंक लागलां.

एक साधुसंत खंय एके नवेच लग्न जाल्ले व्हंकलेक आशीर्वाद दिवना म्हणटा, 'बाय, तुका सात पूत जातले आनी तुजो घव तुजो आठवो पूत जातलो.'

'हाजो अर्थ कितें मानेस्ता?' तिच्या घवान विचारलें.

'तिका सात पूत जातासर तिगेलो सगळो काम आनी मोह तिजे कुडींतल्यान सामको निशेवन वतलो आनी निमाणें उरतलें तिजें पवित्र सासणाचें आवयचें रूप.'

सुमित्रालें इल्लें इल्लें करून अशेंच जावंक लागलां काय कितें?

आयज आईली वर्साक. त्रेवीस वर्सां जालीं आईक भायर पडून. मुसुडेंत बुराक केल्ली, उदकान भरिल्ली मडकी खांदार घेवन चितेक प्रदक्षिणा घाल्ली याद अजून ताजी आसा. खऊर करून घेतले उपरांत माथ्याक पडिल्लो भगभग अजून आठवता. आईले चितेर गोबरांत लायिल्लें तुळशीचें झाड हड्डेंभर ऊंच जाल्लें पळोवन लोक म्हणटाले, पुण्यवान मनशाले चितेवेल्या गोबरांत तुलस अशीच वाडटा म्हण. हांडी-वेल्यान भुरग्याक सकल दवरून उदकाक गेल्लेवरी आई गेली. सासणाची गेली. आई-

बगर हांव एक पावल उखली नासलों. आईली बुद्द ही निमाणी आनी मोलाची. तिजे बुद्दीन, तिजे सावळेंत, तिज्या मोगांत हांव वाडलों आनी आई वतकीर अचकीत धिगी काडून घेतिल्लेवरी गडगडून पडलों. सुमित्रा न्हय जाल्यार मातये भवणच जावपाचीं.

बाळंत जातकीर हांव तुगेले बायलेक दूख काडूंक ताळो हुलपसरल्यो-मिरयांचो पायस करून घालतलें म्हणटाली ती आई नातवाचें तोंड पळोवचे पयलीच उठून गेली. सुमित्रा लग्न जावन घरांत आयलें आनी ताका जागो रिती करून दिल्लेवरी वर्सा-

भिनरच ती उठून गेली.

उपरांत सुमित्रालो सहवास, ताजो मोग, ताजीं स बाळंतपणी, पांच भुरगीं हातूंत हांव घुस्पलों आनी उपकार नाशिल्लेवरी आईक इल्लो इल्लो करून विसरून गेलों, सुमित्राक लागुनच.

पूण विचार केल्यार दिसता, ह्या त्रेवीस वर्सांत हांव आसां थंयच आसां. एक अर्दकुटो अरवळसो दादलो. भुरग्यावरीच आडांगीसो. म्हजे नोकरेंतले उदरगते भायर म्हज्यांत कसलो व्हडलो बदल जाला अशें म्हणूं नज. संपूर्ण बदललें तें सुमित्रा. म्हज्या मोगांत घुस्पून तें बदललें. ताज्या स बाळंतपणांत तें बदललें. भुरग्यांची रातदीस सेवा करताना तें बदलत गेलें. दुसरें भुरगें तीन म्हयन्यांचे आसताना गेलें आनी ताज्या दोळ्यांहुजोर व्हरून पुरलें तेन्ना तें ताज्या शोकान चिनाल्लें. रातदीस ताका व्हेले वाटेकडेन दोळे लावन बसतालें. आपणाक ताज्या फोणार व्हरून घालात म्हण सांगतालें. त्या तीन म्हयन्यांचे किटीन तर ताका समतेंच बदलून उडयलें. ताचीं हीं बदलतीं रूपां हांव कांचवेवन पळेतां पळेतां ताज्या ह्या रूपांत घुस्पत गेलों, एकरूप जालों. आनी ल्हवूल्हवू म्हाका साक्षात्कार जालो, 'हें तर सुमित्रालें सासणाचें आवयलें रूप!' आतां तर त्रेवीस वर्सांफाटीं भायर पडिल्ली आई घरांत पर्यीं वावरूंक लागल्या, तिज्या सगळ्या गुणांसयत, रुपांसयत आनी वागण्यासयत! हे जाणविकायेन हाव केन्नाकेन्ना गळसणटां आनी संभ्रमाच्या भोंवऱ्यांत घुंवतां. एके वटेन ही जाणविकाय भोव सुखदेणी तर दुसरेवटेन जिवाक कांच दिवपी. म्हजीच बायल आयज म्हजेमुखार म्हजी आवय जावन उबीरावल्या. आयज हांव इल्लोइल्लो जाणटो जालां, वयाचीं पन्नास वर्सां बळाटकीर म्हजे आवयच्या उगडामान हांव पिसावलां, आवयच्या मोगाक हांव आशेलां आनी दुसरे-वटेन मनांत वासना नागान फडा काडिल्लेवरी उबी आसा.

सुमित्रा कुशीकच मुस्त न्हिदिल्लें. आयज तें दीसभर वर्सिकेच्या कामांत घुस्पल्लें. ताका पुरो जाल्लें. आतां तें हांथणार पस-रून घातिल्लेवरी अत्रळपवळ न्हिदता. तरीय

ताजे मूळ सोबित्कायेक आगळीव शिरवंत-
पाय लाबल्या. हांव ताजेकडेन कांय वेळ
पळेत रावलों. म्हज्यो बावळ्यो ताका
गोपांत घेवंक शिर्वाशिरंताल्यो. पूण म्हज्या
मनांत दिस्त कसली भावना उदेत्या हें
म्हाका कळना जालें. हांव ताका तसोच
पळेत रावलों.

शेजारच्या पेडणेकराच्या घरांत ताचें
भुरगें थार करिनासताना रडटालें. घरांतलीं
ताका धोळयतालीं, थातरतालीं आनी धप-
कायतालीं. मदींच भुरग्याचे फाटीक धपके
घातिल्ल्याचो आवाजय आयलो. सुमित्रा
जागें जालें आनी उठून बसले. चुरचुरत ताणें
म्हळें, पोरन्या पोटांतबीन दुखता आसतलें
आनी हे लोकां ताका धपकायतात. सुमित्रा
उठलें आनी आत्माारीतल्यान कसलेंतरी वखद
काडून घेवन तांगेर गेलें.

हांव तसोच सुमित्राली वाट पळेत बसलों.
हालीं जाल्यार सुमित्रा म्हऱ्यांत आसलेबगर
झेमच येना. तें म्हऱ्यांत आसतकीर बेठीच
ऊब मेळिल्लेवरी जाता. आदीं शेजारी सांग-
ताले, हांव खंय चार वर्सांचो जाय सर
आईल्या आंगार दूद पितालों. व्हडलो घोडो
जालों तेन्नाय आईल्या खाकोळांत न्हिदतालों.
लोक म्हाका चाळयताले खंय.

बरोच वेळ भुरग्यालें रडप गोठ्यांतल्यान
वासूर हांबेवचें तशें आयकोंक येतालें. हळू-
हळू रडप उणें जायत गेलें आनी थामलें.
हांवें मनांत म्हळें, सुमित्रालो सगुणाचो हात
तो— लागल्यार सुजीचो व्हडलो बोंगो लेगीत
पागळून वतलो. फाटीं शिवरामाल्या चेड-
वान चुलीवेल्यान सकल दवरताना हुमणाचो
हून खतखतीत तोप मिसळून ताज्या
पांयार पडलो. दोनय पांय धिमये सकल
लासून ताजेर रसरशीत फोड आयले.
सुमित्रान आपणेंच कसलेंतरी वखद तयार
केलें. तिळेल तेलान हळद आनी कसली तरी
मुळी झरोवन घातिल्ली ताणे. तें वखद तें
सकाळसांज वचून पांखान चवनांर ल्हवल्हव
लायल्लें. बरें शिकिल्लें सुमित्रा आतां ह्या
लोकांमदीं गांवगिरे जालां.

कांय वेळान सुमित्रा पर्थें आयलें, 'अरे,
तूं अजून जागोच आसा. फाल्यां आफीसाक
वचूंक जाय मुरे?' म्हणत ताणे म्हज्या

पांयांकडचें कांवरून आंगार ओडून घालें.
उशें नीट केलें. चादरांत मुंगरून पडिल्ले-
कडेन म्हाका दिस, सुमित्रान म्हाका भुरग्या-
वरी थापटुचें. हांवें रोखडेंच ताका म्हळें
'जाणा सुमित्रा, म्हजी आई हांव स सात
वर्सांचो जाललों तेन्ना लेगीत म्हाका हांडीर
घेवन गांवभर भोंवताली.'

सुमित्रा कांय उलयलें ना. कांय वेळ म्हजे-
कडेन बारीक पळेत रावलें. मगेर आमी
दोगांय न्हिदून पडलीं. मदीं केन्नातरी जाग
आयली तेन्ना पळेल्यार व्हजें माथें ताज्या
हड्ड्या सरीं तेंकिल्लें. ताणें दूद दिवंक
भुरग्याक म्हऱ्यांत घेतिल्लेवरी म्हाका
खाकोळांत घेतिल्लें.

हालींहालीं सुमित्राचें नवेंच एक सुरू
जालां. हांवें कितेंय करूं दी. 'हीं कितें
भुरगेपणां करता तूं' अशें म्हणटा तें पयर
हांवें रस्त्याकुशीच्यान कांय रंगरंगांचीं
स्टीकर्स हाडलीं आनी तीं दाराक अल्पारीक
चिकटायलीं. तर तें म्हणूंक लागलें, 'हीं
कसलीं भुरगेपणां तुमेली?'

घरांतल्यान हांव भायर वेतना तें म्हाका
भुरग्यावरीच शिटकायता, 'रस्त्यावेल्यान
सांबाळून यो हां' म्हणटा. घरा पर्थूक
कळाव जाल्यार खंय भुरग्यावरी हेडत
आशिल्लो काय म्हण धपकायता. आतां तर
तें म्हाका धपकावंक लागलां. पयलीं ताजी
धपकावणी म्हाका सोंसनासली. हांव झगडूंक
उठटालों. आतां म्हाका ते धपकावणेचें
कांयच दिसना. तो ताजो हक्कच अशें दिसूंक
लागलां.

तें म्हजो जल्मदीस आतां चुकनासताना
यादींत दवरता. जल्मदिसाचे, जेवणाखाणाचे,
कपड्यालत्यांचेबाबतींत हांवय आतां भुरग्याले
वळेरींतच बसलां. हातांतलीं भिकणां, चणे,
बोरां वांटून दितना म्हज्याय हातार दिस्त
वांट्याचे पडटात. एक दीस तें म्हाका एक
गर्भ घेवन आयलें. व्हडले व्हडले चेक्स आनी
बोल्साच्या जाग्यार एक सोबीत डिसाईन.
हांवें म्हळें, 'सुमित्रा, म्हाका कितें भुरगोच
समजता तूं? असलो हो शर्ट हांव घालूं?'

शर्ट कॉलराक धरून म्हजेमुखार नाचयत
ताणें म्हळें, 'घाल रे, घालून तरी पळे-
बेम बरो दिमतलो.'

हांवें शर्ट घालो आनी हारशामुखार
वचून उबो रावलों तर हांव चौकांतल्या
आप्पासाहेबाच्या पुतळ्याक कोणें नवो शर्ट
हाडून घाला असो दिसूंक लागलों. सुमित्रा-
कडेन पळेल्यार तें येदेंदेशें तोंड करून मुमुखेंच
हांसतालें.

हांवें शर्ट काडून ताज्याच आंगार
उडयलो. म्हळें, 'हांव आनीक हो शर्ट
घालचों ना गो.'

'नाका घालूं. हांव उमेशाक दितलें तो.
ताका जातलो तो. तो तुजेवरीच आंगलोटान.'

म्हाका नवोच सोद लागलो की म्हजो
शर्ट आतां म्हज्या पुताक जावंक लागला.
आनी म्हण आतां सुमित्राचे नदरेन हांव
ल्हान भुरगो जालां! ना तर तें म्हाका
उतराउतराक 'भुरग्यावरीच करता तूं'
अशें म्हणचें नाशिल्लें.

हांवें खंयतरी वाचिल्लें आठवता. एक
साधूसंत एके नवेच लग्न जाल्ले व्हंकलेक
आशीर्वाद दिताना म्हणटा, 'बाय तुका सात
जाण पूत जातले आनी तुजो घव तुजो
आठवो पूत जातलो.'

तिगेल्या घवान नमळायेन नमस्कार
करीत विचारलें, हाजो अर्थ कितें
मानेस्ता?'

'तिका सात पूत जाता म्हणसर तिगेलो
सगळो काम आनी मोह तिजे कूडींतल्यान
सामक्यो निशेवन वतली आनी निमाणें
उरतलें तिजें पवित्र, सासणाचें आवयचें
रूप.'

सुमित्राचें इल्लें इल्लें करून अशेंच जावंक
लागलां काय कितें?

आनी अजाप म्हळ्यार हांवच आतां
दिसानदीस ताजेबगर आपणाक अपंगूळ
समजूंक लागलां. ताजे धिगीबगर आयुश्य
चलचें ना अशें दिसूंक लागलां. पयर
खात्याचे एके मिटिकेक लागून मुंबय वचूचें
पडलें. घरातल्यान पांय भायर पडनासलो.
सुमित्राकय वांगडा घेवन वचूचें अशें दिस.
भुरग्यांच्यो परीक्षा तोंडार आयिल्ल्यो म्हण
कांयच करूंक शकलों ना. येद्या व्हडल्या
भरिल्ले मुंबयंत पावलों पूण थंयूय सूख ना.
सारक्यो सुमित्राची ओड. हुटीतल्यान
सांडिल्ल्या भुरग्यावरी. आतां शरिराची

ओड तितली खर उरली ना मगेर ही खंयची ओड ? दिसता, सदां ताच्या वासांत, ताजे सावळेंत, ताज्या पाख्याखाला रावचें. सांज जातकीर सुमित्रा म्हज्यांत दिसलें ना म्हणटकीर ल्हान भुरग्यावरीच हांव थतर-वितर जातां. म्हाका उगडास आसा, गांवांत भुरगेपणांत आईक सांजवेळा शेतांतल्यान पर्थूक कळावं जानकीर हांव तिचे यादीन आकुळपिळ जातालें. वासरेंत रडत बसतालें. वयाचीं पन्नास वर्सां बळाटिल्लो हाव दादलो पूण आवयची माया म्हाका जायजायशी दिसता. आनी सुमित्रा तर असले आवयचें मुळावें विश्वरूप घेवन उबें आसा ! पूण ताका आवय म्हण कसो मानूं हांव ? कसली मनाचीं हीं गिशेपणां ? स भुरग्यांक जल्म दितकीर घडये सुमित्राले कुडीतलो काम पुरायेन निशेवन गेल्लो आसत पूण सोपूत घेवन सांगतां, म्हाका बायल म्हण ताज्या शरिराची ओड अजुनय आसा. ताज्या ह्या देन रुपांचो गदळ हांव कसो निस्तारूं ? हांव एक दुर्बळ मनीस. आवयक देव मानपी आनी अस्तरेच्या सहवासाक सट्कन् बळी पडपो !

त्रेवीस वर्सांफाटीं आयज सुमित्रा जितले पिरायेचें आसा तितलीच पिराय आसताना आई भायर पडिल्ली. तिजें तें मध्यम वयाचें धुविल्लेशें रूप अजुनय म्हज्या दोळ्यांमुखार जितेंजिवें आसा. पसरट गोबरे पोले, आंगां-वेल्या गो-या गावळ कांतीर पातळिल्लें तुस्ट तेलकटपण. सदळ, पसरटमो आंगलोट, अदीं-मदीं झळकवपी धवा केंस. मदीं कांय वर्सां ह्या रुपाचो विसर पडूंक लागिल्लो खरो पूण आतां सुमित्राच्या रुपान तें रूप ताजें जावंक लागलां. आईचें रूप आनी सुमित्राचें रूप हांचो एक मेळ बसूंक लागला. दोगांय एकरूप जावंक लागल्यांत. आयजवेर ताका हांव आईलेच गूण घेवन आयलां म्हण तोखेतालों. पूण आतां ताणे रूपय आईलेच घेवचें हें मात समा न्हय.

जेन्ना केन्ना तें अचकीत दारांतल्यान भितर येता, वा ताका हांव फाटसून पळेतां तेन्ना आईच मुखार उबी राविल्लेवरी दिसता. रांदचे कुडीत तें काम करताना ताची सुलूस घेतां आनी दिसता एक आईच

भितर रांदता. आईचीच हात, आईलीच जेवणाक रूच !

हांवय आतां भुरग्यावरीच ताजेकडेन हट कळूंक लागलां. हातांतलें शेंवटून मार्गतां. जेवंकच नाका म्हण उठटां. मगेर तें म्हज्या हाताक धरून म्हाका थातारीत ताटार बसयता. म्हाका लावंक बशिल्लेवरी म्हज्यांत बसता. नरें दिसता. ताजो वास नाकांत रिगतकीर हांव चडच भुरगो जातां.

आतां आतां सगळें घर आईमयच जालां अशें दिसूंक लागलां. भुरगीं दीसभर 'आई आई' करीत ताजे फाटल्यान वावुरतात. सगळ्यांचें आईपासत अडून उरता. दारांतल्यान वचपी नुस्तेकार, दूदकार सगळे आई म्हणूनच ताका पाचारूंक लागल्यात. काय दिसांनी हांवय घडये ह्या पोंव्यांत सामील जावन एकाद्र्या वेळार 'आई' म्हण पाचारून अशी म्हाका भिरांत दिसूंक लागल्या.

भायर थंडेची धुंवटी पातळटकीर, मळबांत कृपां भरून येतकीर एकाद्री सावळी सांज चडच उदाम जाणा आनी म्हाका आईची याद येता. जोवित अस्तमतेकडेन पावली मारता म्हण तें म्हजें मुळावें दिन-वासोपण हांव आठयतां जावंये. हांव जेन्ना ल्हान भुरगो आशिल्लों तेन्ना आईले उबेची म्हाका भोव ओड लागिल्ली आसताली. आतां ह्या उतार वयांत तेच भावनेन पर्थो उसळी मारल्या. आनी म्हजी बायल तर म्हजेमुखार आई जावन उबी रावल्या. आतां तिजेबगर आनीक कोण म्हाका उबेक घेतलो, मोग दितलो ? हांव तर सासणाचो मुखदुर्बळ, एकमुळो आनी भुरगेपणापसून मोगाक आशेत आयिल्लों. तर ती सगळ्या संवसाराक आपणांत समावून घेवंचेलो हावेस आनी शक्त आशिल्ली मोट्या धोराची बायल. आवयच्या सगळ्या गुणांनी भरिल्ली. आतां तिच्या पदराचें एक शीतळ सावळपाखें जालां. त्या सोबीत, मोगाळ आनी अंतु पदराक अख्ख्या संवसारावेल्यान ओडून घेवंचेली शक्त लाबल्या.

म्हाका उगडास आसा, हांव सान आसताना एका गोरवां-राखण्या भुरग्याक बैलान भुजार शिंग मारिल्लें आनी तो रगतान भरिल्लो. असोच आवयबापूय नाशिल्लो

अनाथ भुरगो तो. ताका म्हजे आईन म्हयनोभर घरांत दवरून घेवन ताजी सेवाचाकरी केल्ली. आनी पयर फाटीं म्हज्या आफिसांतलो म्हज्या हाताखाला वावुरपी एक भुरगो रस्त्रावेल्या अपघातांत सांपडलो. तो जायते दीस हॉस्पिटलांत आशिल्लो. हॉस्पिटलांतल्यान सुटकीर सुमित्रा ताका आमच्या घरा घेवन आयलें. पंदरा दीस तरी तें ताजी सारक्यो सेवा करतालें. आनी तोवय इतलो मायेस्त 'आई, आई' म्हण ताजे फाटल्यान सारक्यो भोंवतालो.

गणेशाले गवणींत वचून हातार शेणाचो थाणो घेवन आंब्यामुळांतल्यान येताना हांव एकआगळेच थीर नदरेन ताका पळेतां रावतां. बांयकडच्यान कमरार कळसो आनी हातांत बिंदूल घेवन सांबाळीत संथ पावलां घालीत तें दारांत पावता तेन्ना एकदम 'आई, तांबयांत इल्लें उदक दो' म्हणपाचो मोह म्हाका जाता.

एकाद्र्या नसकाक पसय फुटचे पयलीं तें उठटा आनी काटीक सपाट आवाजांत गायन गावंक लागता. त्या सबंद गायनार फक्कत देवभक्तेचें सावट. मगेर तें उजवातेच्या वासावरी, देवाच्या माथ्या-वेल्यान देंवयिल्ल्या फुलांवरी पवित्र दिसूंक लागता. म्हजेपरस वर्स देड वर्सान ल्हान तें. पूण ताजें सोंशीकपण, शाणेपण पळोवन तें आतां म्हाका म्हजे परसय वयान व्हड दिसूंक लागलां. एके वयान पूर्ण वाडिल्ले बायलेत जितले बरे म्हूण गूण आसूं येतात ते सगळे ताजेसरीं आसात.

तरीय हांव प्रामाणीकपणान सांगतां, म्हज्या मनाचे भुंयेर एक रेड्यापाड्याचें झूज चल्लां. पांच भुरगीं जातकीर आनी ताजें आवयपण अशें धायवटेन, आनी धायहातांनी पर्जेळूक लागतकीर सुमित्राले कुडीतली वासना घडये पुरायेन निशेवन गेल्ली आसत. पूण हांव मात अजुनय वासनेच्या भंवऱ्यांत धुंवत आसां. अजुनय म्हजे वासनेंतलीं आनी सबावांतलीं अडांगीपणां आनी अरवळपणां गेल्लीं नात. केन्नाकेन्ना ताका रानवटी हावेसान गोपांत घेवन आंगावेलीं सगळीं वस्त्रां ओडून उडोवंची अशें दिसता पूण दुपचाव विणाक

हालीं हांव हांथुरणांत अस्वस्थ रावतां. तें पसरून कशें स्वस्थ न्हिदिल्लें आसता. ताजो सू सू असो संथ इवास आयकतना दिसता. ह्या इवासांत कसलीच हूनसाण ना. तर दुदासायेची शीतळसाण आसा. मगेर म्हाका भिरांतशी दिसता. म्हजी गोठेवन गुळी जाता. केन्नाकेन्ना हांव तिडकीन झिडपतां, म्हजी बायल ही पूण ही कसली कात ओडून घेवन बसल्या, म्हजी परीक्षा पळोवंक राविल्लेवरी !

हांवें हांथुरणावेले उशें खाकेंत मारलें. उठून म्हळें ' सुमित्रा, हांव भायर सालांत वचून न्हिदतां. '

' कित्याक ? कितें जालें ? '

' जेमच लागना. '

हाताक धरून म्हाका सखयल बसयलें आनी भुरग्यावरी न्हिदयलें. म्हजेर ओणवें जायत ताणें म्हळें ' पळेतां, ह्या कांय दिसांनी तूं तुटूनसो तुसडो वागता. कितें जालां तुका ? '

' कांय ना. '

' मगेर भायर वचूंक कित्याक सोदी ? '

' बेठोच. '

केसांतल्यान हात भोंवडायत ताणें म्हळें, ' कितेंतरी फिसकटलां तुजें. पयली कसो हुतहुत्यावरी अडांगीपणां करतालो तूं ! सतायतालो सामक्यो. '

हांव बोगीच रावलें. ताणें पर्थें विचारलें, ' कितें जाला सांग मरे ? '

' सुमित्रा, तूं आतां म्हाका म्हजी बायल कशी दिसना ! '

कितें ? ताणें अजापान म्हळें. म्हजेकडेन तें काय वेळ थीर नदरेन पळेत रावलें.

मगेर कोण दिसता रे तुका हांव ? '

' आवय ! आवयच कशी दिसता, तूं म्हाका ! '

तें म्हडान खळखळायत हांसलें. म्हाका भिरांत दिसली, भुरगीं जागीं जावन भितर येत म्हण. तशेंच आंग घुसळायत ताणें म्हळें ' म्हणच ह्या दिसांनी म्हजे म्हज्यांत येवंक कचरता तर तूं ! '

' हय ! '

' पूण आवय न्हय तर हांव तुजो ? '

' कितें ? '

' उसरां पूण तुका जाणवीक जाली ती, हांव तुजी आवय म्हण. ' मगेर ताणें आपणाक म्हज्या हड्डिचर तेंकयत म्हळें, ' खरें सांगूं, म्हाकाय केन्नाकेन्ना दिसता हांव तुजी आवय जालां म्हण. तुज्या आंगाक तेल लावचें, आंग घाशीत म्हांवचें, जेवंक घालचें, थापटीत न्हिदवचें अशें दिसता. पूण हिवय इत्सा अशीच कुशोक पड्टा. आनी दिसता, हांव एक तुजी आंकवार मोगी, हांव तुजी शेजेवेली बायल, तुजी प्रणयिनी ! तुका पोटभर जेवंक घालूंक हांव आशेतां. तूं म्हज्यात येवचो म्हण तिस्टतां. तुज्यो सगळ्यो भुको भागोवच्यो अशें मनाथावन दिसता. म्हाका विश्वास आसा. हांव तुज्यो सगळ्योसगळ्यो भुको पुरत्यो करीन म्हण ! अशें म्हाका कित्याक दिसता जाणा ? '

' कित्याक ? '

' हांव तुजी बायल म्हण ! बायल हें अस्तरेचें पूर्ण रूप ! आवयपरसय पूर्ण रूप. आवयन तुका जल्म दिलो ताजें रीण तुवें म्हाका आवयपण दिवन पावयलें. तुवें म्हाका मोग दिलो, कुडीसूख दिलें आनी आवयवरी बाळंत वेदनाय भागूंक लायल्यो म्हण तूं आवयपरसय चड म्हजो जालो. अस्तरेच्या सगळ्यासगळ्या रुपांचो संगम फक्कत बायलेठांयच घडूं येता. '

' पूण एका काळाक तूं बायल म्हण खर आशिल्लें. आतां आवयची कात कांबळूंक लागलां म्हण म्हजे हे तळमळे. '

' घव म्हण तुवें म्हज्यांत कसलेंय रूप पळेलें तरी तुका पातक ना. घव बायलेचे संबंदच अप्रुपाचे ! '

दुसऱ्याच खिणाक तवनास तरनाटेवरी तें घाशें रकयिल्लेवरी हांसलें आनी ताणें म्हज्या पोट्याक कच् करून दांत रोमले. आतां ताजेपसून पयस रावचें म्हाका शक्यच नाशिल्लें.

पावस...

पावस घसघसो

पावस वसवसो

पावस मातयेंत

कालयता वसो

पावस आलतडयां

पावस पलतडयां

पावस मनमेकळो

लोळटा पाणयां

पावस पानांत

पावस मनांत

पावस मदद्यांनीं

घोळटा गांवांत

पावस धारेला

पावस भारेला

पावस खळयां

खेळूं आयला

पावस रुजयता

पावस किल्लयता

पावस मिगार

तोणयांनी खेळटा

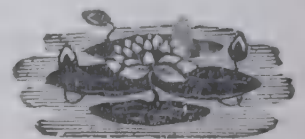
पावस मळबांत

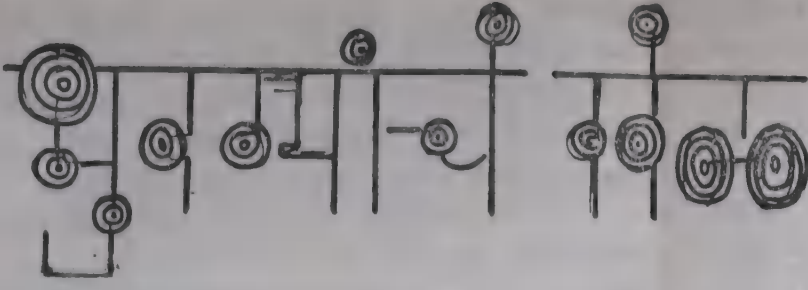
पावस तळ्यांत

पावस शिरशिरत

विह्ला पाणयांत

— परेश नरेंद्र कामत

-प्रा. सुमन सामंत

खेळ म्हळ्यार क्रीडा. क्रीडा ही मनशाची एक सैमीक सहज-प्रवृत्ती आसा. भुरगीं खेळांत खूब रमतात. तांच्या खेळांक आमी जाण्टे लोक केन्ना केन्ना म्हणटात, 'भुरग्यांचे खेळ ते, तांतूंत लक्ष दिवपाचें तें कितें?' जी गजाल आमी किरकोळ, कुस्कुटासमान मानतात तीच गजाल भुरग्यांच्या समतोल व्यक्तिमत्वाच्या विकासाचे नदरेन खुबच म्हत्वाची आसता हाची आमकां जाणवीक नासता. जण एक भुरगें खेळ खेळटाना आपणाक विसरून वता, भोंवतणच्या हेर गजालीं कडेन पळोवपाचें ताका भान उरना हें तुमी केन्ना पळेल्यां व्हय? ल्हान भुरगीं खेळटाना भोंवतणी जें कितें तांचे नदरेंत येता ताचें अनुकरण करीत आसतात. म्हण तीं हातांतले बडयेक घोडो समजतात आनी म्हणटात 'चल मेरे घोडे टिक-टिक टिक.' केन्ना केन्ना तीं बस ड्रायव्हर जातात आनी बस चलोवपाची कृती करून हेर भुरग्यां परस आपूण कितें अदीक जाणां हें दाखयतात. कांय फावटी आपल्या पापा भशेन कपडे घालून ऑफिसांत वतात. तर चलयो आवयचें दिसादिस्त अनुकरण करून कांय घरवडी खेळ खेळटात. भुरगीं खेळाच्या माध्यमांतल्यान आपणाल्या मनांतल्यो बंदिस्त भावना उकतायतात. याद जाली एके बालवाडींत शिकतले चलयेची. ती आपल्या खेळांतल्यो बाबल्यो मुखार दवरताली आनी टिचरीभशेन तांकां शिकयताली. भुरगीं जें जें कितें पळयतात, जांचो तांच्या मनार बरो परिणाम जाता त्यो गजाली तांकां मनापासून आवडटात. अशो जायत्यो गजाली तीं आपणाल्या खेळांत हाडटात. एक कल्पनाशक्त तीं दाखोवन दितात आनी आपणाली अशी एक खाशेली सृश्ट निर्माण करतात. त्या राज्यांत हीं भुरगीं राजा, राणी, प्रधान, प्रजा सगलीं आसतात. तेन्ना तांकां खावपाची, जेवपाची, न्हावपाची कसलीच सांबुद्द उरना. खेळटाना तीं आपल्या मनांतले विकार, तशांतरांचे विचार, भावना, सैमीक तरेन-सहजपणान अुकतायतात. ही आप-अुकतावणी (Self expression) भुरग्यांचे आरोग्यवान मानसीक उदरगती खातीर (Mental development) खुबच गरजेची आसता. खेळावाट्यां भुरगीं सामाजीक उदरगती दिकेन पावलां उडयत आसतात. तरेतरेच्या सभावाचीं भुरगीं जेन्ना एकठांय येतात आनी खेळटात तेन्ना तीं जात पात, कात, रंग, रूप हो कसलोच भेद मानी नासताना उफाटें एकामेकांक सहकार्य करतात.

दुसऱ्याचें खेळांतलें यश पळोवन हांसनात, नाचतात, तशेंच दुसऱ्याची हार पळोवन दुख्खी जातात. हेरांक सहानुभूती दाखयतात. आपटे परस जाणट्या भुरग्यांक लिड म्हणचे 'मुखेली' मानतात. आनी ते सांगतात तें सगळें आयकता. खासा आपूण मुखार सरून नेतृत्व करतात. हें सगळें पळयतकच भुरग्यांची उदरगत ही खेळांतल्यान जाता आनी खेळ ही भुरग्यांची एक गरज आसा अशें म्हळेवगर रावंक नज. पूण ही गरज आवयबापायन कशे तरेन भागोवपाची? तें एक व्हडलें कसबांचें काम आसा. भुरग्यांच्यो गरजो भागयता आसताना आमचेकडल्यान चुको घडटात. तांतुतली पयली चूक म्हळ्यार भुरग्यांचे खेळ ही एक नाका जाल्ली कटकट अशें समजून भुरग्यांच्या खेळांचे आमी मोल करिनात; आनी तांच्या खेळाक किमत दिली जाल्यारय आमी तांकां जाय ते तरेन प्रोत्साहन दिनात. उफाटें तांच्या खेळांत आमी आडवाटेन आडमेळ हाडटात. भुरगीं कितें सांगपा संवरपाक आयलीं तर आमी तांकां म्हणटात, 'दिसना तुका हांव काम करतां तें.' म्हज्या कामांत तुजो आडखळ नाका म्हाका. वच पळोवपा हांगासून...' अशे तरेन कडवो आदेश दिवन आमी आमचें सुख पळयतात. कांय लोक भुरग्यांचें उतर राखून तांचे वांगडा खेळटात. पूण खेळटा आसताना विसरतात की तो भुरग्यांचो खेळ आसा. मागीर तो खेळ भुरग्यांचो उरना. जाणट्यांचो जाता. आनी जाणटीं मनशां भुरग्यांक तांचे मन-रिझोवणेचीं खेळणीं समजतात. ताका लागून भुरगीं पिकार जातात, पिरपिरतात आनी आपणाक खेळूक मेळटलें हाची वाट पळेयतां पळेयतां वाजेतात. तांचो खेळांतलो इंटरेस्ट ना जाता आनी फडफडत तीं खेळ सोडून वतात.

भुरग्यांचे खेळय तरांतरांचे आसतात. कांय भुरग्यांक एकाच जाग्यार वसून एकेच वस्तुवरीवर खेळपाक आवडटा. कांय भुरग्यांक थरिल्ल्याच एकदोगांजाणां वांगडा खेळपाक आवडटा. भुरग्यांच्या जोम्यांत खेळपाक कांय जाणांक आवडना जाल्यार कांय जाणांक दिसता, खेळवें जाल्यार तें जोम्या वांगडाच. कांय भुरगीं खेळटा आसताना थण्डसाणेन खेळटात. तांच्यो भावना खेळटा आसताना चड उचांवळीत जायनात. तीं चड करून रचनात्मक खेळ खेळटात. ह्या खेळांनी चड झगडीं झुजां जायनात. उरफाटें थंय मोगाची भावना

दिसता. खेळांत लेगीत नवनिर्मणेची क्रिया दिसता आनी नवनिर्मणेची खोस आपूण भोगतात तशी हेरांकय भोगूंक दितात. वेळाकाळाचें मान दवरी नासताना एकचित्त जावन हीं भुरगीं खेळटात. तांचे हे खेळ विधायक खेळ आसतात. तर कांय भुरगीं बोवाळ करून, झगडीं झुजां करून एकामेकांक सतायतात. मोड, तोड, फोड, झोड करून हीं भुरगीं विध्वंसक खेळ खेळटात. त्यांच्या खेळांतल्या ह्या प्रवृत्ती वयल्यान आमी तांच्या सभाव्यांविशीं अदमास बांदूं शकतां. जेन्ना भुरगीं खेळांतल्यान आपणालो विध्वंसक वृत्ती उकतायतात तेन्ना आमची तांचे कडेन नदर वता आनी आमी तांकां कडक ख्यास्त दिवपाक सोदतात. पूण आमी तांच्या विध्वंसक वृत्ती फाटलें कारण सोदिनात. भुरगीं जेन्ना मारामारी करतात, तूतनायक जावन दादागिरी करतात, उद्धट अलुयतात, सगलो राग खेळपी वांगड्यांचेर आनी खेळाचेर काडटात तेन्ना भुरग्यांच्या मनाचो तोल सारको उरना. अशा वेळार भुरग्यांक आमी ख्यास्त केली जाल्यार भुरग्यांचो राग, क्षोभ आनीक वाडपाची शक्यताय आसता. हे ख्यास्ती फाटलो हेतू आसता भुरग्यांची विध्वंसक वृत्ती समूळ ना जावची हो. पूण ती नश्ट जायना. उफाट्टें ती नश्ट जावपाच्या मार्गांतले आडमेळ आनीक वाडटात. असल्या झगडाळ भुरग्यांक बेस वरें खबर आसता की तांचें अशें वागप जाणट्यांक मानवचेंना. तीं नाराजी उकतायतलीं, तापयतलीं, प्रसंगार मारतलीं, उपाशी दवरतलीं लेगीत. तेन्ना तीं जो ख्यास्त करतलीं ती भोगूंक आमी तयार आसूंक जाय. तांची मनोवृत्ती अशे भाशेन निलाजरीच जाल्ली आसता. हीं भुरगीं ख्यास्त सोंसतात पूण आपलें वागप सुदरिनात. इतलेंच न्हय तर तीं घरांत आवयबापायक, शाळेंत टिचरीकय जाणवायो सांगतात आनी जाणट्यां मनशांचे हुसक्याचे विशय जातात. असले वृत्तीन खासा भुरग्यांकय खेळाचो निर्भेळ आनंद मेळना. असल्या भुरग्यांनी खेळ खेळप म्हळ्यार झगडीं झुजांक आपोवणो दिवप. अशें जेन्ना दिसता तेन्ना आवयबापायन कांय गजाली लक्षांत दवरूंक जाय अशें म्हाका दिसता.

भुरगीं जेन्ना समाधानी वृत्तीन थण्डसाणेन विधायक खेळ खेळटात तेन्ना आवय बापायन जावं टिचरीनी तांचेमदीं लुडबूड करून 'तू असोच खेळ, तसोच खेळ' अशो सुचवण्यो करपाची कांयच गरज ना. भुरगीं तांचे आवडी प्रमाण खेळाची निवड करतलीं हाचो जाण दवरुची भुरग्यांनी खंयचो खेळ खेळचो हे विशीं सुचोवणी करपाचें जाणट्यांच्या मनांत आयलें जाल्यार तांचे मुखार एका परस चड खेळाची सुचोवणी आसची पडटली. मागीर भुरगीं जण एकाचे आवडीप्रमाण खेळाची निवड करतलीं. जाणट्यांनी जर एकच खेळ सुचयल्ले तरी जाणट्यांची भूमिका आग्रहाची आनी भुरग्यांची त्या खेळाविशीं नाराजी, अशें वातावरण तयार जावन दोगांभतर वैचारिक झगडीं जावपाची शक्यताय आसता. हाचो परिणाम भुरग्यांच्या खेळार जाता आनी भुरगीं निर्भेळ आनंद घेवंक शकनात.

दुसरी गजाल म्हळ्यार भुरगीं खेळटा आसताना तांचे पिरायेचो विचार आमी चड करूंक जाय. ल्हान भुरगीं धांवप, उडक्यो मारप, आपालिपा खेळप, असले खेळ अदीक पसंद करतात.

कांय वेळार आमी तांकां बसके खेळ सुचयतात. भुरगीं आमचें आयकनात. अशावेळार आमी ध्यानांत दवरूंक जाय की हे पिरायेर एका जाग्यार बसप, स्वस्थ रावप ही भुरग्यांची मनोवृत्ती नासता. तांचे कुडिची वाड नेटान जावपाची आसता. तांचे भितर आशिल्ली अदीकचाराची शक्त (Surplus energy) भुरगीं असल्या खेळां वाटयां खर्च करतात. जेन्ना तीं भुरगीं स्वतंत्र विचारान नव्यो रचनायो करतात तेन्ना तांकां फाटीं ओडीनासताना, discourage करिनासताना आमी तांचें मूल्यमापन करूंक जाय. तांकां उत्तेजन दिवप चड गरजेचें. ल्हान भुरग्यांच्या खेळांत कल्पनीक संवसार जेन्ना आमी पळेतात तेन्ना तांच्यो भगलो करप, फकाणां मारप निखालस योग्य न्हय. भोंवतणच्या संवसारा विशीं चितून ताणी वास्तवतावादी Realistic खेळ खेळचे होय आग्रह धरप समा जावचें ना. कित्याक तर जेन्ना भुरग्यांक कळटा की तीं खेळटात तो खेळ तांच्या आवयबापायक आवडना, तेन्ना एक तर भुरगीं खेळाचो नाद सोडून दितात ना जाल्यार तीं आपली स्वतंत्र बुद्द वापरी नासताना अनुकरणवादी जातात आनी जीवनांत स्वतंत्र विचार करपाची तांक वगडावन वैचारिक नदरेन परावलंबी जातात. तेन्ना भुरग्यांचे कल्पनेचें स्वातंत्र्य कसलोच बांदिकार जाय नासताना दवरुपाची जापसालदारकी पालकांची आसा हें तांणी लक्षांत दवरूंक फाव. कांय फावटी भुरगीं खेळांतच सगलो वेळ गुल्ल उरतात. तांकां अभ्यासाची साबुद्द उरना. म्हण रागान, आवय बापूय तांचीं खेळणीं लिपोवन दवरतात, हेर भुरग्यांक खेळपाखातीर आपल्या घरांत येवंक दिनात, तशेंच आपल्याय भुरग्यांक खेळपाक दुसऱ्या कोणागेरय धाडिनात. तांकां हेर भुरग्यांमदी मेळून मिसळून वागपाक दिनात. ह्या असल्या खर उपायांक लागून भुरगें एकमुळें जाता. मनशाच्या सहवासाचो ताका वीट येवपाक लागता. तेन्ना आवयबापायन हे असले खर उपाय करपाच्या फंदांत पडचें न्हय. खेळ हें एक अशें जितेंजिवें साधन आसा की जाका लागून भुरग्यांतली सुवार्थी वृत्ती, आत्मकेंद्रित वृत्ती ना जांवक पावता. एकाद्रें आत्मकेंद्रित भुरगें खेळटा आसताना, दुसऱ्याक खेळूंक दिनासताना एकासारकें आपूणच खेळटलें म्हणटा तेन्ना ताचेंच तें खरें करूंक दिवन ताची नसती अपुरबाय करूंक जायना. ताचो समज घालूंक जाय. खेळपाचो ताचे इतलोच हेर भुरग्यांक अधिकार आसा हाची ताका जाणवीक करून दिवंक जाय. खासा आपणा हुजीर हेर भुरग्यांक खेळपाची संद दिवंक ताका प्रवृत्त करून, अशे तरेन ताका निटायेर हाडपाची जापसालदारकी आवय-बापायची आसता. भुरग्या-भुरग्यांनी एकामेकांचो विचार करून, एकलो जायना फुडें दुसरो अशे भशेन खेळपाक शिकोवप, खेळटा आसताना खेळाच्या नेमाक तांणी पाळो दिवप, समाजाभितर बरे तरेन वावरप, एकामेकांक पालव दिवप हे सगले गूण खेळा वाटयांव जेन्ना भुरग्यांभितर स्वतले तेन्नाच आमचीं माणकुलीं भुरगीं खऱ्या अर्थान लोकशाही जिणे-प्रणालिचे, फुडाराचे आधार-खांबे जावंक पावतलीं. भुरग्यांचो खरो सर्वांगीण विकास खेळाच्या माध्यमांतल्यानच जावंक पावता हें आमी बरे भशेन ध्यानांत दवरूंक जाय.

(आकाशवाणी, पणजीच्या बरेपणान)

इतिहासाची पाणां

काकासायबांत्यो चिटी

(७ मार्च १९५५ ह्या दिसा हांव दिल्लीक पावलों आनी थंय गांधी स्मारक संग्रहालयांत ग्रंथपाल म्हूण कामाक लागलों. थंय काकासायबांचो सहवास म्हाका अखंड मेळत रावलो. पूण वर्सा भरयान दिल्लीचे 'मोंगलाओ' जिणेक हांव वाजेलों आनी थंयचें कामां विंचें सोडलें. एप्रील आनी मे १९५६ ह्या दोन म्हयन्यांत हांव हिमालयाचे भोंवडेर गेलों आनी ते उपरांत मुंबयत रावन गोंयकारांमदीं गांधी विचाराच्या प्रचाराचें काम करपाच्या हेतून 'गोमंत भारती' हे संस्थेचो कायवाह जालों. त्या काळांतल्यो ह्यो चिटी.)

र के.

० ० ०

नवी दिल्ली

२७-४-५६

प्रिय रवीन्द्र,

तुमची धर्मनिष्ठ चौकडी धरासूहन पायीं चालू लागली येथूनच यात्रेला खरा प्रारंभ झाला. धरासूच्या धबधब्याखाली आंधोळीचे रपरपे मिळवलेत का? 'वेळ मिळत नसेल तेव्हां निदान अक काई लिहा' असें मी सांगितलें होतें. गाय नसेल तेव्हाच सव्वा रुपया द्यावयाचा असतो. कालियुगांत सर्वच सवा रुपया देऊ लागले! तशा सारखें करूं नका. तुम्हा सत्ययुगाच्या पोट्यांत शिरत आहांत.

आमच्यावेळीं देखील लहान मुलांना बरोबर नेणारी मंडळी होती. आज त्या मानाने सोपे असलें तरी मुलांना बरोबर नेणें मला मान्य नाही.

तुम्हाला हिमाच्छादित शिखरें भूदानांत सहज मिळतील! घेणारा कुणी मिळाला पाहिजे. मिळाला तर परदेशी माणूसच मिळावयाचा.

सांभाळून प्रवास करा. आपापसांत पुष्कळ चर्चा करा. मतभेद मिटवू नका. पण भांडूंहि नका. तरच अत्कृष्ट आनंद मिळेल.

• यात्रेंत, हांव, म्हजी घरकान्न म्हजो धाकलो भाव आनी श्री नरेश मंत्री आशिल्ले.

वादानंद आणि पादानंद पायीं प्रवाशालाच मिळवितां येतात. तुम्हाला मिळोत, तुम्हा चौवांनाहि.

काकाचे सप्रेम शुभाशिष्य

० ० ०

नवी दिल्ली

१९-६-५६

प्रिय रवीन्द्र,

हिमालयासारक्या ठिकाणी प्रवासाची चढाउतर आणि हवेचा नित्य बदल या योगे प्रकृति चांगलीच कणखर होते. पण प्रवासांत आहार अतम मानवला तरी वजन वाडत नाही. आतां जर रोज यथेच्छ फिरणे अथवा कसरत चालू ठेवाव तर प्रवासाला अतम फायदा मिळेल. नाहीतर बघतां बघतां अंग सुटेल. लोक म्हणतील, आतां कसे गुबगुबीत दिसतां! पण ती कांही प्रगति म्हणतां येणार नाही.

कसेंहि असो, प्रकृति धडधाकट ठेवण्याची जबाबदारी विसरूं नका.

आपल्या सर्व ग्रंथांत सांगितले आहे की 'पतिपत्नींनी' अकत्र प्रवास केला तरी ब्रह्मचर्य पाळलें पाहिजे. तरच यात्रेचें पुण्य मिळतें. ही गोष्ट सर्वांनीच भारपूर्वक सांगितली आहे. आणि तुम्हाला हें ठाडूक आहे. म्हणून मी तुम्हाला प्रवासाला जाताना याविषयी बरेल्लों नाहीं. प्रवासानंतरहि आध्यात्मिक लाभ पुरा पचनीं पडावा म्हणून बरेच दिवस ब्रह्मचर्य पाळणें अश्ट असतें.

आतां दुसरी गोष्ट—

'लोकमाते'चें नवें नांव ठेवले आहे 'जीवनलीला'. हें पुस्तक हिन्दी करण्यासाठीं तुम्हाला द्यावें की श्रीपादला हें मनाने निश्चित ठरत नव्हतें. आज प्रभाकर माचवे सहज म्हणाले की तुमचे हे दोघेहि तरुण चांगले आहेत. सर्व कामे अकालाव देणें ठीक होणार नाहीं. साहित्य अकादमीशी निरनिराळ्या लोकांचा परिचय होत रहाणें चांगलें. तेव्हां मनाने ठरवलें की 'जीवनलीला' तुम्हालाच सोंपवावें.

भाषांतराच्या बाबतींत अडचण कोठें उत्पन्न होते तें सांगतां. भाषांतरकाराला मूळ भाषेच्या खांखाखोंवा, साहित्यिक, ऐतिहासिक आणि धार्मिक अल्लेख आणि मूळ लेखकाच्या आवडी निवडी यांची अतम ओळख असली पाहिजे. अर्थात् भाषांतरकार संस्कारी, बहुश्रुत, सूक्ष्मवेदी आणि ग्रिश्रमी असावा लागतो.

यानंतर ज्या भाषेंत भाषांतर करावयाचें त्या भाषेंतलें अत्यंत नेमके शब्द त्याला सहजपणे उपस्थित पाले पाहिजेत. भारतीय भाषांत शब्दसाम्य यथेच्छ आहे हें खरें. पण प्रत्येक शब्दाची अर्थवाहिता त्या त्या भाषेंत निराळी असते. दरेक भाषेचा अतम परिचय असल्या वांचून त्या त्या शब्दाची स्थानिक शब्दशक्ति ध्यानांत येत नाही. आणि मग तोच शब्द नव्या भाषेंत कधीं ढिला आणि कधीं तंग होतो.

• श्री. श्रीपाद जोशी.

वें ची क जा य रा ती

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता

अँयर-कंडिशनड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडे गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स,

निरंकाल मार्ग, फोंडे गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

Shree Bholanath Saw Mills

✳ Forest Contractors &

Timber Merchants,

✳ Truck Owners & Handling

✳ Transport Contractors,

Nirankal Road, Ponda-Goa 403401

Phones : Resi. : 291

Offi. : 159

वसंत तुकाराम प्रभु

ट्रकां-धनी आनी प्रगतीशील शेतकामती

निरंकाल मार्ग, फोंडे-गोंय ४०३४०१

आमचे कडेन टीपर भाड्याक मेळटात.

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

मला वाटते तुम्ही दोन शब्दकोश अभ्यासासाठी जवळ वाळगावे. आणि त्यांच्या प्रस्तावना अभ्यासून काढाव्या. अेक Roget's Thesaurus आणि दुसरा Hartram's Vocabularies. दोन्ही पुस्तके कोठेहि मिळतात. अिग्रजीतील समानार्थक शब्दांची छाननी करणारे सिनॉनिमस, अँटॉनिमस सारखी पुस्तके अभ्यासलीं तर सूक्ष्म छटा समजून घेण्याकडे लक्ष वेधते आणि मग घाईघाईने भाषांतर अुरकण्याची खोड कायमची नष्ट होते. भाषांतर ही अेक साधना आहे. तपश्चर्या आहे. कसरत तर खरीच. पण तो अेक आनंददायी व्यवसाय आहे. 'दोन भाषांचा युगपत् अनुनय साधणे' ही 'करामत' लहानसान नाही. भाषांतरकार आदर्शच्युत झाला तर तो निःसत्त्व प्राणी बनतो. भाषांतर देवतेचा असा शाप कोणालाहि न मिळो. पण जर तपःपूत होऊन भाषांतरकाराने दोन्ही भाषांचे आणि उर्ण्य विषयांचे आशीर्वाद मिळविले तर त्यांचे व्यक्तिमत्त्व तेजस्वी होते आणि मग त्यांच्या चुका देखील स्वारस्य-वर्धकच ठरतात.

मी थोडक्यांत अेक गोष्ट सांगायला गेलों. पण थोडक्या विस्तारांत व्हावलों. मला अेवढेंच सांगायलाचें होते कीं वर्ध्याला राहून तुम्ही जें हिन्दीचें सहज अध्ययन केलें त्याचा परिचय या भाषांतरांतून देऊन तुम्हाला स्वतःचा अधिकार सिद्ध करण्याची ही संधी आहे.

आणखी अेक गोष्ट ध्यानांत ठेवायची. हिन्दी भाषांतरावरून अितर सर्व भाषांतरें होणार. तेव्हां जगाला हिन्दी भाषांतरच प्रचलन असणार. म्हणून उत्तम मेहनत करून हें भाषांतर चांगलें वढवलें पाहिजे.

मगळीं प्रवास वर्णनें खरीं. पण तुम्ही पहाल कीं प्रत्येक प्रकरणाची शैली वेगळी आहे. प्रत्येकांत वर्ण्य विषयापर्यंत पोहोंवण्याची पद्धति, पोहोंवल्यानंतरचें ध्यान आणि त्यांतून अुदभवणारें प्रस्थान- निरनिराळे आहेत. हें कांहीं प्रयत्नपूर्वक केलेलें नाही. नद्यांच्या बाबतींतलें माझे लिखाण साहित्यिक कृति नसून पारमार्थिक अुपस्थान आहे. म्हणून जशी देवता तसें ध्यान असा प्रकार तेथें झाला आहे. कृष्णा आणि गंगा यांतील अंतर कोणालाहि सहज दिसेल.

सर्व प्रकरणांत मी ओतप्रोत आहे. पण मी म्हणजे अहंकाराने बोलणारा लेखक नसून भक्तिनम्र सरस्वती-पुत्र आहे. ही भूमिका भाषांतरांत दुखवली जाअूं नये अेवढ्यासाठीं हें लिहिलें आहे. तुम्ही भाषांतर चांगलें करूं शकाल असा मला विश्वास आहे. ज्या भक्तीने मी हिमालयाचा प्रवास केला तीच भक्ति तुमच्या हृदयांत, डोळ्यांत आणि पायांत प्रकट झालेली पाहिल्यानंतर तुमच्याविषयीं अथद्वा कशी वाटणार ?

तुमचें सर्व कांहीं सध्या अनिश्चित आहे हें मला ठाऊक आहे. तुम्ही आपण होऊन ही स्थिति उत्पन्न केली आहे. मला तुमच्या या वृत्तीची कदर आहे. चि. गोदूला सांगा की कोणीतरी विता केली पाहिजे आणि अितर कुणीव विता करीत नाहीत. तेव्हां तिने जर स्वतः विता करण्याचें ठरविलें तर ती निरर्थक असूनहि अयोग्य होणार नाही. स्वधर्म समजूनहि तिने विता करण्याचें निष्काम कर्म करावें. निष्काम हा संस्कृत शब्द आहे. गुजरातीत 'नकाम' म्हणतात हेंहि तिला समजावून सांगा. पण विता करण्यांत रोकू नका. चि. गिरीशला सांगा की त्याने तुमच्या दाढीचें दर्शन आम्हाला घडूं दिलें नाहीं म्हणून त्याच्यावर मी रागावलों आहे.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

१-१२-५६

प्रिय रवीन्द्र,

तुमचीं कामें वाढत जाणार. नवेंबर महिना संपला. तेव्हां 'जीवनलीले'च्या हिन्दी भाषांतराची मागणी करण्याची मला मोकळीक झाली. हें भाषांतर हातीं आल्यानंतरच अितर भाषांत भाषांतर होऊं शकतील. म्हणून याची घाओ आहे. भाषांतर पुरें झालेंच असेल.

तुम्हां सर्वांच्या सदिच्छे बद्दल धन्यवाद. कोंकणीचें बाळ बोलू-चालू लागेपर्यंत तरी मी जगावें अशी तुमची सदिच्छा आहे. म्हणजे कोंकणीने झपाट्याने प्रगति केली तर मला लवकर निरोप मिळेल. आणि जर ती प्रगति मंद गतीने झाली तर मला दीर्घकाल पर्यंत खिंतपत रहावे लागेल असा अर्थ झाला.

लोक म्हणतात की सध्याच्या आगामामुळे माझा चेहरा शांत आणि प्रसन्न दिसतो. मी स्वतः मानतो की माझा चेहरा सनातनी आहे. त्यांत सुधारणा कुधारणा होतच नाही.

सत्याग्रहाची भूमिका समजावण रें साहित्य पोर्तुगीज भाषेंत तांतडीने तयार करून ते गोव्यांतील पोर्तुगीज अमलदारांना उपलब्ध करून द्यावें. त्याच्या कांहीं प्रति पोर्तुगाल मध्ये पोचतील असे करावें. मोझाबिक आणि आंगोला येथेही पाठविणें शक्य आहे. हें तुमचें बरेचसे काम हें साहित्यच करील.

'जीवनलीले'ची अेकदांची प्रुफें पाहिलीं म्हणजे तुमची माझी जबाबदारी संपली.

चि. गोदूची साहित्यिक प्रवृत्ति सुरू झाली किंवा नाही?

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्.

० ० ०

नवी दिल्ली

२३-१-५७

प्रिय रवीन्द्र,

तुमचें २०-१ चे पत्र मिळाले. 'मंगल प्रभात' साप्ताहिक होणार. तेव्हां आतां फारसें हालतां येणार नव्ही.

हिन्दी 'जीवनलीले'चे दोन फॉर्म माझ्याकडे आठे आहेत. तुमचा पत्ता नवजीवनला ठाऊक नसल्यामुळे तुम्हाला पाठविले नाहींत. तुम्ही सर्व मंडळीनी मला पोस्ट ऑफिस आणि विद्यरींग हाअुस केलें आहे ! तुम्ही नवजीवनशीं सरळ पत्रव्यवहार करा.

तुमच्या चंद्रकांत केणीला जानेवारी ३१ च्या रात्रीं तेथून पाठवा. आणि त्याला नवी दिल्ली स्टेशनहून सन्निधिकडे कपे यावें हेंहि सांगा माझ्याकडे राहण्यांत काय काय अडचणी असतात हें तुम्ही त्याला समजावून सांगितलेंच असेल. तो तुमचा माणूस आहे अेवढीच शिफारस मला पुरेशी आहे.

नरेश मंत्री मुंबजीला गेले आहेत. पण तिकडचा पत्ता देतील तर शपथ. आज कवि बोंगर येथें आले आहेत.

गोदू कांही लिहिते का ? तिने कोंकणी लोककथा लिहून द्याव्यात. तीन भाषेंत. मराठी, कोंकणी आणि हिन्दी. चि. गिरीशला शुभाशिष-

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली.

९-३-५७

प्रिय रवीन्द्र.

काल श्री. बाळासाहेब खेर यांच्या निघनाची बातमी येऊन झडकली. त्यांच्या प्रकृतीचा विचार करतां आश्चर्य वाटलें नाहीं. पण दुःख कांहीं कमी वाटलें नाही. तुम्ही त्यांचें प्रेम संपादन केलें होतें. त्यांच्याकडून तुमच्या कार्यासाठीं अनेक रीतीने मदत मिळाली असती.

जितके दांत तितकीं वर्षे पुरी केलीं म्हणजे मनुष्य सजानच नव्हे तर प्राज्ञ होतो. तुम्ही वयाच्या जोरावर ती पदवी मिळविली तेव्हां तुमचें अभिनंदन- हादिक अभिनंदन केलें पाहिजे. तुमची प्रज्ञा विकसित झाल्याचें प्रमाणपत्र खरोखर गोदूने दिलें पाहिजे.

एका काळीं महाराष्ट्रांत प्रौढ विद्वान फक्त संस्कृत वाचत. मराठी रचना बाया-वापड्यांसाठीं आणि मुलांसाठीं, असें मानलें जाओ. आज कोंकणीची स्थिति तशी आहे. बरेचसे लोक अिग्रजी वाचतील. थोडे मराठी वाचतील. तेव्हां कुमार-साहित्य आणि स्त्री साहित्यच खपेल. चि. गोदूने 'फुलव्यो कळयो' लिहून कोंकणीची उत्तम सेवा केली आहे.

आतां कोंकणीसाठीं विनोदी साहित्य तयार कराल तर ती भाषा चांगली तयार होओल. संस्कारी विनोद लोकांपुढें मांडून त्यांची अभिरुचि अभिजात कराल तर भाषेची आणि समाजाची अुच्च सेवाहि होओल.

गोव्याची चर्चा देशांत अितकी आस्थेने झाली. पण गोव्या संबंधी सर्व महिती देणारें सुंदर पुस्तक गोवेकरांनी अजून अेकहि तयार केलें नाही याचें तुम्हाला वैषम्य वाटत नाही का ? अेक चांगलें पुस्तक लिहा. त्यांत गोव्याचा जुना नवा अितिहास, आजची स्थिती सर्व काही यावें.

माझे मुंबुझीचें जाणें रहित झाल्याचें कळविले होतेंच.

मला वाटतें डॉ. बाळिगांना तुम्ही 'गोमंत भारती'त घेतलें पाहिजे. मी विनंती केली आहे असें सांगण्यास हरकत नाही.

'गोमंत भारती' केवळ गोव्यापुरती नाही, केवळ कोंकणी पुरती नाही, पण गोवा जिचें केंद्र अशी वाढत्या त्रिज्येची ती सांस्कृतिक प्रवृत्ति आहे. या प्रवृत्तीच्या केन्द्रस्थानी स्वातंत्र्याची (राज) नैतिक आणि आध्यामिक प्रेरणा आहे. ही नुसती स्वातंत्र्य-वीरांच्या आश्रित कलावंतांची प्रवृत्ति नव्हे. शूरांच्या आणि वीरांच्या आश्रयाला कलावंत येतातच. तें योग्यहि असेल. पण केन्द्रस्थानी जळजळीत तेजस्विता असली पाहिजे. प्राचीन काळचे क्षत्रिय राजे सोन्याचा तोडा डाव्या पायांत घालीत असत. अवेढेंच दाखवायला कीं ते संपत्तीचे दास नाहीत.

कला स्वातंत्र्याला शोभविणारी वस्तु आहे. पण कला स्वतः विलासितेच्या सहवासाला चटावते आणि विलासिता तेजस्विनेची खुशामत करून कलेला दूर करते. ही सगळी अपक्रांति बेमालूम होत असते. म्हणून जागरूक राहिलें पाहिजे.

कसेहि असो, गोमंत भारतीचें प्रधान कार्य साहित्य आणि सेवा हें असावें. त्या बरोबर संगीत, कला, नाट्य वगैरे असूं शकेल. पण या गर्दीत कोंकणी चिरडून जातां कामा नये. आणि ती 'कुंडे-कस्कर' हि होतां कामा नये. 'गोमंत भारती' प्रत्यक्ष राजकारणांत पडणार नाही हें खरें पण ती सोवळी विधवा देखील राहतां कामा नये. स्वातंत्र्य यज्ञांत 'गोमंत भारती'चा बळी पडलेला शोभेल. गोमंत भारती शेवटीं भारत-भारती कुटुंबाची अेक तेजस्वी, संस्कार संपन्न कन्या आहे.

हे सर्व ध्यानांत ठेवून काम करा.

चि. गोदूला शुभाशिष,

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

२ - ३-५७

प्रिय रवीन्द्र,

लाडां● विषयींची दुःखद बातमी ऐकल्यानंतर आज मन आशावास्य उपनिषदाच्या शेवटच्या भागांत गुंतलें आहे.

'गोमंत भारती' ही संस्था मुख्यत्वेन सद्बिचारांच्या द्वारे सामाजिक अेकता आणि वृद्धता उपन्न करणारे साहित्य कोंकणी भाषेच्या द्वारा, हिन्दु-किरिस्तांव आदि सगळ्या लोकांना उपलब्ध करून देण्यासाठी आहे. हा केंद्र बिंदु सांभाळून सांस्कृतिक सर्व अंगें विकसित करण्याचें काम तिच्या क्षेत्रांत येतें.

सरते शेवटीं संस्थेचें स्वरूप संचालक घडवतील तसें होणार. पण संस्था ही व्यक्तीच्या स्वभावाचें प्रतिबिंब पाडणारी होअुं नये. संस्थेंतील सर्व व्यक्तींनी आपापलीं सर्व वैशिष्ट्ये संस्थेच्या

आत्म्याला पोषक होतील असा प्रयत्न करावा. 'भारती' मध्ये सर्वांचें भांडवल येतील. पण तें भारतीचें होअून येतील. फुलांतील अमृतबिंदु म्हणजे कांहीं मध नव्हे.

अमृत बिंदु यथाकाळी परिपक्व बनून मध होतो.

'राखावीं बहुतांचीं अंतरें, भाग्य येतील तेव्हां घरे' ही गोष्ट पटूनच आपण सर्वांनी नव्या पिढीला प्रारंभ केला आहे. 'अेकाकी पौरुषं कुर्यात' हा सिद्धांत आपल्या पिढीसाठीं नाही.

व्याख्यानांना आणि चर्चेला 'बौद्धिकें' म्हणणें मला पसंत नाही. सगळेंच जीवन बुद्धिप्रणीत असलें पाहिजे. कौशल्येच्या क्रिया देखील बुद्धिशून्य नसतात.

माझा कार्यक्रम लवकर कळवतो.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

-❖-

नदर संपादण्याची

(पान ६ वेल्यान)

ती चडली ना. आतां दुसरी बस धरून ती मुखार वचूंक भायर सरली जाल्यारुय ती जंय पावूंक जाय थंय येदे बेगीन पावपाची ना- म्हण ते मराठीवादी. आमच्या सांस्कृतिक जिविताच्यो भुको भागोवपाची तांक कोंकणीक येसर आमकां दुसरे खंयचेय तरी अेकले देशो भाशेची गरज अुरतलीच अुरतली. ही दुसरी भास मराठीच अुरतली- न्हय, अुरूंक जाय अशें मानपी.

ह्या मत्ताक लागून ते कोंकणीवाद्यांसारके कोंकणीवादी जावंक पावले नात तशे मराठीवाद्यांसारके मराठीवादीय जावंक पावले नात. दोनूय पंगडांतले आसुनूय दोंगाय पसून वेगळे अुरले.

गोपाळ आपा कामतीचें आगळेवेगळें आंग तें हें.

तात्त्विक मतभेद कोणाय कडेन कितलेय आमून, वैयक्तिक संबंदांत तांणी कोणाच कडेन कसलेंच अंतर येवंक दिलें ना. जाका तांणी आपणालो अिष्ट मानलो तो खंयच्याय मत्ताचो आसलो जाल्यारुय सदांच तांचो अिष्ट अुरलो.

तांणी भायर भितर कितेंच दवरलें ना. दिसता तें स्पस्टपणान सांगपाक ते केन्ना अनमनले नात. तशें दुसऱ्यान स्पस्टपणान सांगिल्लें आयकुपाकूय ते केन्ना फाटीफुडें जाले नात.

तांणी आपणाल बुद्धिचीं दारां अुकतीं दवरलेलीं. मन सदांच निर्मळ दवरलें. हेतूय सदां निवळ दवरलेले.

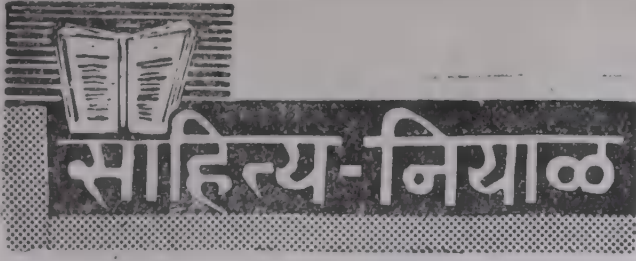
तांगेल्यां मर्णां गोंय अेका निवळ आनी निष्ठावंत फुडाऱ्याक अंतरलां.

-❖-

तारूं धक्याक बांद रे.

पुणून विसरूं नाका : धक्याक बांदून दवरपा खातीर तारवां बांदिनात.

● पु. मं लाड भायर पडिल्ल्याची खबर.

— नागेश करमली

क नाटकांत, अदीक करून थंयच्या दक्षीण कन्नड जिल्ह्यातल्या मंगळूर वाठारांत, कोंकणीचो दोळ्यांत भरसारको साहित्यीक वावर चलता. ह्या वावराक, आर्विल्ल्या कोंकणी साहित्याच्या इतिहासाचे नदरेन सुमार शेंबरेक वर्सांची तोखणाय करिसारकी पाथावळ आसा. इतिहासाच्या अपघाताक लागून म्हणटात तशें, हांगा कोंकणीक कन्नड लिपी आपणावची पडल्या. आजवेर शेकड्यांनी बरोवप्यांनी, हे लिपयेंतल्यान कोंकणी बरपावळीक जल्म दिला. हातूंत धर्मीक साहित्यावांगडाच, चडांत चड कसलो साहित्य प्रकार फळा-फुल्ला जायत तर तो कथा, नवलकाणी वा नवलकथेचो. काव्यय जायतें निर्माण जालां. नाटकांचीय खूब बरपावळ निर्माण जाल्या. तरी पूण कथा-कादंबरी ह्या साहित्य प्रकाराक पुस्तकरूपान उजवाडा येवपाचें जितलें भाग्य फावो जालां तितलें तें कविता वा नाटकाच्या वांट्याक येवंक ना. कवितेविशींच उलोवंचें तर, वेगळ्यावेगळ्या नेमाळ्यांनी-म्हयनाळ्यांनी, सप्तकी-नेमाळ्यांनी तशेंच हेर पत्रांनी जायत्यो कविता उजवाडा येतात. 'उदेव' सारकें सप्तकी नेमाळें तर, एक पुराय विभागच कवितेक भेटयता. तरी पूण कविता ही झेल्याच्या वा पुस्तकाच्या रुपान येवप हें मंगळूरांत खुबय उणें. जाच्या जल्माक शेंकडो उलगलो आनी जाणें 'आब्रावाचें यज्ञदान' सारकें सुंदर गीतनाट्य तशीच रसाळ काव्यरचना केली. तो फा लुईस मास्कारेन्य मंगळूर वाठारांत जल्मलो आनी कोंकणीसाहित्या खातीर म्हालगडो वावर करपी जावन गेलो. तरिकूय थंय कोंकणी कवितेक झेल्याच्या रुपान लोकांमुखार येवपाचो मान फावतसो केन्नाच मेळ्ळो ना. कांय जाणकारांच्या मतान मंगळूरांत अशे तशे धा-रंदरा कवितां झेले आजवेर उजवाडा आयल्या जायत. चाफाद कोशतासारक्या खेष्ट कवीलो लेगीत कवितां झेलो पयलो वयलो उजवाडा आयलो तो गोंयांत- नागरींत. (आतां तो कन्नड लिपींतय येवपाचो आसा.)

कवितेविशींची हांव म्हणटां ती मंगळूर वाठारांतली परिस्थिती अजुनय तशी व्हडलिशी बदलूंक ना. तरी पूण हालीं हालीं थोडे प्रयत्न जावंक लागल्यात. कांय वर्सांआदीं जे. बी. मोरायस हांचो 'भितरलें तुफान' हो कवितां झेलो, कन्नडनागरी अशा दोनी लिपयांचो उपेग करून उजवाडा आयलो. ताका साहित्य अकादमी

मंगळूरांत उजवाडा आयिल्ले
दोन झेले :

‘ एक सपन अदुरें ’
आनी ‘ मोगापेळो ’

पुरस्कारय फावो जालो. ते उप्रांत, 'राकणो' साताळ्याच्या भांगरा उत्सवी सुवाळ्या निमतान श्री. जे. बी. सिकैर हांचो 'काळजाचे उमाळे' हो कवितां झेलो (नागरी कन्नड लिप्यांनी) उजवाडा आयलो. बाब सिकैर हे मूळ मंगळूरचे, मुंबय राबितो करून आसतात. फाटलीं तीस-पस्तीस वर्सां ते कोंकणीच्या साहित्यीक मळार वावुरतात. कविता तशेंच दुसरेय तरेची बरपावळ रचतात.

सांगपाचें म्हळ्यार ह्याच श्री. जे. बी. सिकैर हांचो आनीक एक कवितां झेलो ' एक सपन अदुरें ' ह्या नांवान, मंगळूरच्या प्रगती प्रकाशनान उजवाडा हाडला. मंगळूरचे तरनाटे कवी श्री. मेल्वीन रोड्रीक्स हांचो 'मोगापेळो' हो कविता झेलोय ह्या प्रगती प्रकाशनान प्रकाशीत केला. विंगडविंगड रंगरूपाचें आनी काव्य-विशयांचें दर्शन घडोवपी अशे हे दोन कवितां झेले आसात. ह्याच झेल्यांची हांगा थोडेभितर निर्याळरूपी वळख करून दिल्ली आसा.

एक सपन अदुरें

बाब सिकैरांच्या ह्या झेल्यांत ल्हान व्हड अश्यो सव्वीस वेंचीक कविता आस्पावतात. एका पानार नागरींत आनी दुसऱ्या पानार तीच कविता कन्नड लिपींत अशे तरेन त्यो छापल्यात. हाका लागून दोनी लिपयो वाचप्यांची सोय जाल्या. आशय-विशयाचे नदरेन पळयल्यार, बाब सिकैरांच्यो ह्या झेल्यांतल्यो कविता मोगाचे आटेविटे, त्राग-वित्राग, सुख-दुख-शींग हांचे भोंवतणी तशेंच दुसऱ्याय कांय आमच्या जिवितांतल्या गजालींविशीं आपणाल्यो भावना- उमाळे उक्तायतना दिसतात.

मोगाचे आटे-विटे वा त्राग वित्राग चित्रायतना कवी केन्ना दादल्याच्या रुपान उलयता जाल्यार केन्ना बायल मनशेच्या मुखाच्यान भावनांक वाट करून दिता. देखीक ' घर ' हे कवितेंत ' देकोंक तुका भोगूंक तुका । राकलों युगानयुग । निसकळ तुज्या येण्यान म्हाका । आयली मोगाफूज । ' अशें म्हणटा. जाल्यार ' येणें ' हे कवितेंतले स्त्री मन अशें उलयता :

जळ्ळ्यो वाती सगळ्यो राती नीद येना दोळ्यांक

सोसूक जायना एकलीं हांव उतरां जिरलीं गळ्यांत
घेवंक तुका तयार जाल्यां मुकार येरे मोगा

पयसाव्याच्यो व्यथा हे कवितेक खूबच जाणवतात. 'एक
सपन अदुरें' हे पुस्तक-माथाळ्याचे कवितेंत हाची बेस बरी सया
पळोवंक मेळटा. कवी म्हणटा :

तुजें रूप चितून हांवें
दरया किनाऱ्यार रेंवेर
बोटांनी तें रूप रचलें
ल्हारां येवन रेंव पुसून गेली
रेंवेर बांदलें रूप
सगळेंच माजोवन गेलें
हांव दुकांनी बुडलों
रेंव पळेत रडलों

'तें हांव नेणां' हे सारके कवितेंत कवी थोडोसो तत्त्वावतक
जावन उलोवंक लागता. तो सांगता :

म्हजो जल्म कसो जाला तें हांव नेणां
पूण म्हजें मरण येवचेआदीं
जीवन कशें चल्लें हें खंडित जाणा.

आपणा भोंवतणच्या जिविताचो वेध घेतना कवी समाजीक
गजालीचो भाश्यकारय जाता. 'चामादोर' हे कवितेंत, कवीन
सिमित्रेंत मडीं पुरपाक फोंड खणपी मनशाची करून काणी सांगतना
समाजांतल्या अन्यायाचेरय बोट दवरलां. जिवितभर दुसऱ्याक
पुरपाक फोंड खणपी 'चामादोर' आयुश्याक बेजारून एक दीस
गळ दिवन मरना. कवी बरयता:

'जिगमर केलें ताणे लोकांसेवा
कसलें मोर्न ताका दिलें देवा
खोपणाक ताच्या नात-फुलां-वाती
फावो जाली ना सांगाती माती.

कोंकणी आवयभाशेखातीर गोंयकारांनी जो संघर्श केलो
ताची उर्बेभरीत दखल कवीन 'नमान तुका गोंयकारा' हे कवितेंत
घेतल्या. कवी म्हणटा :

रस्त्याचेर रगत व्हाळलें उत्तर सर्वांनी पाळलें
कोंकणीक मेळोंक आदार
गोंयकार भाव भुल्ले, भाशेच्या मोगान फुल्ले
आमकां मेळ्ळें भंडार

'दिवाळे फेस्त दिव्यांची मस्त' हे कवितेंत कवी भारतीय जीवन
परंपरेंत, 'सर्वांची जाता बांदावळ' अशें म्हणीत समाजीक
एकचाराची घटी सोदता. 'आमचे संस्कृतीक कुराड' हे कवितेंत
कवी आमच्याच देशांत जाल्यामी परकी। तुवेरे परदेश्या, केलें
आमकां फिरंगी' अशें म्हणीत आमच्या संस्कृतीक परधार्जणे-
पणाचेर बडी मारता.

सादी-सोपी उतरावळ, चलत्यो बोलत्यो सुख-दुखाच्यो
गजाली, काळजांत रोमल्यो तश्यो वर्णनात्मक स्वरुपांत सांगत वचप

ही बाब सिकैरांचे कवितेची कालेत. तिची आपली अशी एक आटी
आसा. कितें सांगपाचें तें ती सरळ सांगून वेता. ती प्रतिमा-प्रतिकांचो
व्हड भपको घेवन वाट चलना. तरी पूण आपणा भोंवतणच्या
संवसारांतल्यो संवेदना तिका कळटात. आनी ताकाच ती आडमोडणां
घेना आसतना शब्द रूप दिता.

झेल्याक बाब विली द् सिल्व हांणी वळखीच्या रुपान 'पयलें
उत्तर बरयलां.

मोगापेळो

बाब मेल्वीन रोड्रीक्स हो नवे पिळगेचो तरनाटो कवी.
मंगळूर वाटारांत चलतल्या कोंकणीच्या भाशीक तशेंच साहित्यीक
वावरांत व्हडे फिकिरेन वांटो घेवपी. बाब मेल्वीनाच्यो आजवेर
जायत्यो कविता मंगळूर तशेंच गोंयच्या नेमाळ्यांनी उजवाडा
आयल्यात. 'मांड सोभाण' सारके नामनेचे संगीत कार्यावळींतय
ताच्या गितांचो आस्पाव जाला. अशा ह्या बाब मेल्वीनाल्या
कवितांचो 'मोगापेळो' हो पयलोच कवितां झेलो. तो कन्नड लिपींत
आसा.

झेल्याच्या नांवा भशेनच तांतल्यो सगळ्यो म्हळ्यार ल्हान-
व्हड मेळून सव्वेचाळीसय कविता ह्यो पुरायेन प्रेमकविताच आसात.
झेल्याक, नामनेचे कवी बाब चाफाद कोश्ट हाणी 'जल्माचो गुण'
ह्या माथाळ्याखाला ल्हानशीच पूण समर्पक अशी प्रस्तावना
बरयल्या. चाफा मेल्वीनाचे कवितेविशीं बरयतना म्हणटा :

'मोगाची सवार रुपां कल्पनेंत हो कवी
रचता. मोगाचीं मुळां ताचे मतींत
पाळां दिवंक सकूंक नात आसतीत.
पूण ताचो जल्म सार्थक कर्न
म्हळ्यारवावी कविता पालेल्या.'

बाब मेल्वीनाची ही मोगा कविता, मोगाचीं जायतीं रुपां, जायतीं
तासां, जायत्यो तरा आनी मोगाचे जायते रूपकार वेगळ्यावेगळ्या
कवितांनी उक्तायता. केन्ना ती आस्तेच्या हुमन्यार उज्री रावता.
जाल्यार केन्ना ती निरुसायेचे देगेर भोंवाडो मारता. केन्ना ती आत्म-
विस्वासाचे घटायेंन उलयता जाल्यार केन्ना ती आत्मवचनेंतय बुडून
वेता कशी दिसता. पूण एक, ती आपलो सूर बदलना. मागीर तो
सुफळ मोगाचो सूर आसू वा जावं तो थोडोसो निर्फळ मोगाचो चुर्का.

'म्हज्या ओंठांनी
तुज्या ओंठाचेर
धाड घाली
पूण
तुज्या उतरांचे खजान
फातरां तितलें
जायना खाली'

अशे तरेच्या अणभवाक वेंगोवपी ही कविता दुसऱ्याच खिणाक.

सुत्री घराब्याचे हालेटींत कुटुंबकल्याण खातें पयलीं 'दो या तीन' भुरगीं म्हणटालें. मागीर ताचीं जालीं 'एक या दो.' हे फुडें तें फकत 'एका' चेर घेवंक जाय, मागीर जावं तो चलो वा चली. एका भुरग्याक लागून जातले ते लाव :-

१. पर्यावरणाचो संवसारीक प्रस्न धोल जावंक पावतालो.
२. लोकां-आंकडो आळाबंदा घेवन राष्ट्राचे प्रस्न सुटावे जातले.
३. घराब्याची आस्पत नेटान सुदरतली.
४. भुरग्यांमदीं चली-चलो हे भेद करपाची वृत्ती समूळ ना जातली.
५. घराब्याचे इस्टेटीखातीर झगडींभुजां जावपाचीं कारणां उरचीं नात.

'हांव तुका सोदतां
तूं म्हाका सोद
जेन्ना आमी मेळटां
तेन्ना मेळटलें सुख

अशीं आशेचीं उतरांय उलोवन वेता.

हे मोगा कवितेक, प्रतिमा-प्रतिकांनी पूण कांयशा मुमुखे-
पणान उकती जावपाचीय बरीच कळाशी सादल्या. देखीक -

काळजा मेरेन शेंवतीं फुलल्यांत हळदुवीं धवीं
आजूनपासून गळोवन आसात दुकां जिवीं
मेळ्ळी ना फांती नवी
मेळ्ळी ना फांती नवी

ह्या उतरांतलो अन्वयार्थ मतींत घेयात. आशेल्ली गजाल हातालागीं
आयली ना तेन्नाची व्यथा अशा वळींनी व्यक्त जाल्या. जाल्यार एक
वेगळोच नेट दुसऱ्याय कवितांनी झळकता. देखीक हीं उतरां :

सांग चलये मातें तुगेलें
कित्याक रिते उरलें ?
फुलां नातल्याय परमळ दितलें
आमगेर आयल्यार जालें !

प्रेम भावनेच्यो उत्कट अशो कांय सया ह्या कवितांनी, अर्थांतच
दिसून येतात. ताटातुटीचे व्यथेची सया व्यक्त करतना कवी
म्हणटा :

तूं वेताय
ह्या काळजाक
विदूर करून
आनी
ह्या ओंठाक
अनाथ करून.

सनमोवाळ भाव उक्तायत ता कवीचीं उतरां मातशीं वेगळीं जातात.
'गझल' हे कवितेंत कवी म्हणटा :

म्हाका कळना म्हजें हें गीत
खंयसर शिपडून गेलं

तुज्या ओठांनी मोगाळी उमे
भोवशा सोदीत रावलां

मोगाल्हारांच्या उतरांचेर उफेतना कवी केन्ना केन्ना आपुणच जावन
कांय प्रस्न उप्रासायता आनी नकळटना तांच्यो जापोय दिता.
'हातांत हात धरून आमी' हे कवितेंत कवी गायता :

कळना म्हाका आज कशें
जनेल म्हजें सितार जालां
रुखार कोगूळ गायता तिचें
म्हांवा रसान उतर न्हालां

'मोगापेळ्यांतली प्रेमकविता साबार रंगांतल्यान उदेवन आयल्या
अशें जरी आसलें तरी, खंय खंय तिच्यांत एकसुरीपणय जाणवता.
तरी पूण एके वेगळे तरेचो प्रयास म्हणूनय हे कवितेकडेन पळोवंक
जाय. तेच बराबर, हे वेगळे तरेचे कवितेक जी उंचाय तशेंच जी
खोलाय जाय तिचोय विचार जावंक जाय. बाब मेल्वीनाच्या
फुडाराच्या काव्यप्रवासांत, घडये आयचे हे अपेक्षेची अदीक फळिल्ली-
फुलिल्ली नाट पळोवंक मेळत.

✽ एक सपन अदुरें (कविता) १९८९

- जे. बी. सिकर / मोल रु. १०/-

✽ मोगा पेळो - (कविता) १९८९

- मेल्वीन रोड्रीक्स मोल १५/-

उजवाडावपी : प्रगती प्रकाशन, मंगळूर

- नित्केन म्हळां, बाकिचे सगळे अंक पुस्तक बरो-
वन जें सांगूंक सोदतात वा म्हणुंया, अंक पुस्तक बरोवनूय
जें सांगूंक पावनात तें म्हाका धा वाक्यां भितर सांगूंक
येवंक जाय...'

यत्न करून पळोवचो पडलो.

सात कविता

(१)

कविता येता
म्हळ्यार :
पिशाक केन्नाकेन्ना
मळवायेदीं
पांखां फुट्टात...

(२)

भर काळखांत
चल
चल
चल्लो... आनी
आतां
उजवाडाचे धारेर
खोल
काळखांत बुडल्लो...

(३)

म्हजें
हारशांतलें रूप
म्हाका पळोवन
कित्याक हांसता...
हांव नकळं

(४)

कालचे रातीं
चात्रें
काळोख वियेताना
हांवें पळेलें...

(५)

दिवो !
हांवेंचु तो वाडयलो...
मागीर
हांगा जळींनळा जो
उजवाड पातळ्ळा
तो खंयचो ?

(६)

वाट केन्नाच सोंपली
म्हूण

पावलां थंयचे थंयच
थीर.
आतां तांकांच
एक
वेगळी वाट फुटल्या...

(७)

आगो सवण्या,
तुजो गांव खंय ?
ताणे म्हळें :
मळव
वेंगेंत येता थंय...

— शंकर रामाणी

उतरां

उतरां जड वतात
गाऽड वतात
विस्तात सपनां बंशेन
उबरतात मनोऱ्याबशेन
उतरां— विश्वासी भावार्थी
काळीज काठ तजिल्लीं
साकर पाक वखेल्लीं
उतरां— विखाळीं अंदुखी
खिणांत आशिल्लें ना करपी
मना त्राण चिरून काडपी
उतरां— सुवार्थी ओडलायणीं
आसतात काळजा गाभ्यार
केन्नाय येतात जिवे पोंतार
उतरां— जल्म दितात
दर्या खारसाण जिणे गोडसाण
उतरांच नाशिल्लीं जाल्यार...
मनशां लागींच येवचीं नाशिल्लीं
आनी वचचीं नासलीं पयस
.... सामकीं पयस

— शांतो प्रभु तेंडुलकार

यादी

व्होराण जयशें राया शादी
मनाहुंबरार तुज्यो यादी
बोंडाथावून भायर तिळटात
आबोल्यांचे बोंगे सोबीत
फाल्यां पळे तेगो फुलतात
फांत्या पारा मयपास वोंकीत
फांत्यांपासून राकूं कशें
चितून लागल्या काळजाक व्याधी
मनाहुंबरार तुज्यो यादी

तरने सांजेर दिश्टी पोंतार
दर्यासुर्या जोडी जाली
सुर्याक आपणांत घेतां घेतां
दर्यात रगता खातड जाली
देकतां दोळ्यांत देंवलीं दुकां
फुडाराच्यो चितून गादी
मनाहुंबरार तुज्यो यादी

रोसादिसा पोळवा वासा
जिविताचें धुंपलें होडें
लगनारातचे घडये राकतां
एकसुरपणा काडूंक भाडें
राकची पिडा सोसूं कशें ?
आयच्या सपणांत जाव्यां शादी
मनाहुंबरार तुज्यो यादी.

— मेलबोन रोड्रिगस

उपकार करून
'जाग' म्हयनाळ्याची
वर्सुकी पटी

रु. ४०-००

धाडूंक कळाव
करूं नाकात.

1875-1876

1877-1878

1879-1880

1881-1882

1883-1884

1885-1886

1887-1888

1889-1890

1891-1892

1893-1894

1895-1896

1897-1898

1899-1900

1901-1902

1903-1904

1905-1906

1907-1908

1909-1910

1911-1912

1913-1914

1915-1916

1917-1918

1919-1920

1921-1922

1923-1924

1925-1926

1927-1928

1929-1930

जाग प्रकाशन

फुडलीं उजवाडावपां :

१. तरंगां (काणयांझेलो) ... महाबळेश्वर संल

माजाळी, सदाशिवगड, कारवार, हया गोंयचे दक्षीण शिमेवयल्या वाटारांत रावपी लोकांचें जिवीत भौ. सैलांनी आपणाले खाशेले शैलीन हया काणयांनो चितारिल्लें आसा. सामान्य मनशाचें जिवीत, ताच्या विंगडविंगड तासानो पितारपाचें काम सैलांनी एका कसबी चित्रिकावरी केल्लें दिसून येता.

२. भूंयचाफीं (व्यक्तिचित्रां) ... शीला कोळमकार

शीलाबायची विशिश्टताय म्हळ्यार तिचीं व्यक्तिचित्रां तीं रंगयतना ती अशे कितें रंग तातूंत भरता की वाचतल्याक तातूंतलो भावार्त कळपाक इत्लोय कळाव लागना. सदचे जिणेंत वावुरपी मनशांतय कांय खाशेले रंग आसतात ते दाखोवपाचें कसब शीलाबायक बेम बरें सादिल्लें आसा. सादीं उतरां, सोपी मांडावळ हांकां लागून वाचतल्याचेर आशयाचो परिणाम रोखडचारोखडो जावंक पावता.

३. चित्तरंगी (भुरग्यांखातीर काणयो) ... दामोदर मावजो

आपणाले खाशेले शैलीन भुरग्यांखातीर बरेयल्ल्यो मावज्याल्यो काणयो भुरग्यांचे मन रिझयतल्योच पूण ते भायर तांकां कितेंय तरा मोलादीक आनी म्हत्वाच्यो गजाली सांगपाचें काम करतल्यो

४. कण्ठमणी (टागोरालीं गितां) . . . अण :- बा. भ. बोरकार

रवीन्द्रनाथ टागोर हांचीं आठ गितां हया पुस्तकांत उजवाडायल्यांत, बाकीबाबान आपणाले धिनीजी शैलीन तांची सजोवणी केल्ली आसा. दर एका गिताक चित्ररूपी करपाचो यत्न केल्लो आसा.